

ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА АНТИКОРУПЦІЯ ДЛЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ: від теорії до практики

Цей посібник розроблений у межах проекту «Доброчесність для молоді», який впроваджують ГО «Антикорупційний штаб» та Офіс доброчесності НАЗК за підтримки проекту UNDP в Україні «Підтримка громадянського суспільства та молоді» та фінансування Міністерства закордонних справ Данії.

Думки, висновки чи рекомендації належать авторам чи упорядникам видання та необов'язково відображають погляди Міністерства закордонних справ Данії, Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй чи інших агентств ООН.

Над посібником працювали:

Бичковська Валерія Владиславівна, Мельник Артем Васильович, Миткалик Сергій Іванович, Слива Людмила Володимирівна, Ткаченко Ганна Костянтинівна, Парушевські Артур, Шевчук Катерина-Анастасія Андріївна та Усик Віра Іванівна (впорядкування та доповнення практичної частини).

З М І С Т

4	Глосарій
6	Вступ
6	Коротка історія посібника
7	Мета посібника
8	Інструменти роботи з молоддю в контексті антикорупції та доброчесності в Україні та за кордоном
9	Побажання від авторів
10	Що таке Рекомендації з розбудови доброчесності та принципи їх впровадження
11	Як працювати з посібником
13	Впровадження Рекомендацій з розбудови доброчесності: організація роботи та запровадження доброчесності
13	Теорія корупції та доброчесності
16	Роль студентства в контексті запобігання корупційним ризикам?
20	Практичні студентські кейси застосування інструментів та механізмів для трансформації різних сфер закладів вищої освіти
22	Викривачі: як і куди повідомляти про корупцію
24	Ігри та неформальна освіта для засвоєння практичних та теоретичних знань молоді про доброчесність
24	Тренінгові вправи
55	Додаткові ігри та вправи щодо організації заходів з прозорості та доброчесності
58	Корисні інструменти та посилання

ГЛОСАРІЙ

Адміністративний ресурс	Можливість впливу на ситуацію чи рішення завдяки посаді чи статусу.
Антикорупційні експерти	Фахівці, які мають досвід та знання у сфері протидії корупції.
Антикорупційні інструменти	Засоби та методи боротьби з корупцією.
АЮКУ (Асоціація юридичних клінік України)	Організація, що об'єднує юридичні клініки для надання правової допомоги населенню.
Воркшоп	Захід, спрямований на навчання та напрацювання нових навичок. Часто в процесі проведення воркшопу учасники отримують знання самостійно.
Внутрішній контроль	Система процедур та механізмів, спрямованих на визначення та забезпечення виконання встановлених стандартів та політик в організації.
Громадянська позиція	Особиста думка чи ставлення до суспільних питань та проблем.
Громадська участь	Активна участь громадян у прийнятті рішень, що стосуються суспільства.
Громадськість	Сукупність громадян, які об'єднуються для захисту спільних інтересів.
Громадський сектор	Сукупність неприбуткових організацій та ініціатив, що діють на благо суспільства.
Громадська організація (ГО)	Громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи.
Етичні дилеми	Ситуації, в яких особа має обирати між двома чи більше варіантами дій, кожен з яких суперечить етичним принципам.
Рекомендації з розбудови доброчесності	Методичні рекомендації щодо застосування інструментів та механізмів для трансформації різних сфер функціонування ЗВО на засадах прозорості та доброчесності.
ЗВО	Заклад вищої освіти.
ДАП	Державна антикорупційна програма.

Інститут репутації	Система визнання та оцінки поведінки або діяльності особи або організації.
Комплаєнс	Це система заходів управління та контролю в компанії чи організації, спрямована на попередження та подолання ризиків недотримання законодавства, правил і етичних стандартів.
Конфлікт інтересів	Ситуація, коли особа опиняється в конфлікті між своїми особистими інтересами та інтересами, які вона повинна представляти або захищати.
Лідери змін	Люди, які активно працюють для досягнення змін у суспільстві та здатні мобілізувати інших на цю мету.
Молодіжний рух	Організації та ініціативи, що об'єднують молодь для досягнення спільних цілей та розвитку суспільства.
Молодіжний центр (МЦ)	Установа, підприємство, організація, що здійснює молодіжну роботу.
НАЗК	Національне агентство з питань запобігання корупції.
НАБУ	Національне антикорупційне бюро України.
Нульова терпимість	Відсутність будь-якого ступеня терпимості до певного явища або поведінки.
Неформальна освіта	Вид освіти, який організовується поза межами формальної системи освіти.
Органи студентського самоврядування (ОСС)	Представницькі органи студентів, що виконують функції самоврядування.
Освітні заходи	Заходи, спрямовані на підвищення рівня освіченості або розвиток навичок.
Прозорість	Принцип відкритості та доступності інформації.
Робоча група	Група осіб, яка працює над певним проектом або завданням.
Суспільні заходи	Заходи, спрямовані на формування та розвиток громадської свідомості та культури.
Суспільні тенденції	Напрямки або рухи у суспільстві, що впливають на його розвиток.
Тренінг	Навчальний захід, спрямований на розвиток певних навичок або компетенцій.
Форум	Публічна дискусія, обмін думками та ідеями на актуальну тему.

ВСТУП

■ КОРОТКА ІСТОРІЯ ПОСІБНИКА

На виконання [Державної антикорупційної програми \(ДАП\) на 2023–2025 роки](#) розроблено Методичні рекомендації щодо застосування інструментів та механізмів для трансформації різних сфер функціонування ЗВО на засадах прозорості та доброчесності (далі – Рекомендації з розбудови доброчесності), які передбачають подальше схвалення Міністерством освіти і науки України.

Ідея посібника з'явилась разом із усвідомленням потреби реалізації складних положень Рекомендацій з розбудови доброчесності шляхом проведення проактивних заходів для зменшення корупції в університетах, створення доброчесного та прозорого середовища в закладах вищої освіти.

У Стратегії формування нульової толерантності до корупції зазначено, що молодь найбільш оптимістична в оцінці власних сил. Найбільш песимістично оцінюють здатність громадськості впливати на поширеність корупції найстарші громадяни. У групі 60+ 23,9% [переконані](#), що громадськість впливати не може, тоді як у групі 45–59 років таких 17,5%, 30–44 роки – 14,6%, 18–29 років – 11,4%.

Міжнародний досвід свідчить, що ефективна протидія корупції включає як запровадження антикорупційних інструментів, так і зміну поведінки громадян щодо толерування корупції. Це необхідно, оскільки наразі в освітньому середовищі побутує думка, що не можна чинити належний опір корупційним ризикам через концентрацію фінансової відповідальності, потенційні зловживання та недостатню прозорість. Занепокоєння цим спонукало зацікавлені сторони – Офіс доброчесності НАЗК, Асоціацію юридичних клінік України (АЮКУ), молодіжні громадські організації та експертів – замислитися над комплексним рішенням.

Початкові етапи розробки Рекомендацій з розбудови доброчесності включали створення робочої групи, проведення низки обговорень із представниками освіти та науки, антикорупційними експертами та представниками громадського сектору. А також ретельний аналіз найкращих міжнародних практик та антикорупційних ініціатив в освітніх установах.

Завдяки поєднанню різних поглядів, думок та досвіду у Рекомендаціях з розбудови доброчесності представлений багатогранний підхід, спрямований на запобігання корупції в різних сферах вищої освіти, включно із самим освітнім процесом, адмініструванням ЗВО, академічною доброчесністю та партнерством.

Нині Рекомендації з розбудови доброчесності – це своєчасна та актуальна відповідь на виклики недоброчесності, з якими стикаються університети, студентство та стейкхолдери ЗВО.

Важливою ідеєю цього посібника є те, що робота з молоддю щодо впровадження доброчесності може відбуватися не лише формально, у стінах ЗВО та на заняттях з відповідної дисципліни. У посібнику описана відповідальність та ролі всіх учасників освітнього процесу, а також як кожен на своєму місці може чинити доброчесно. Так, у наступних розділах розкриваються ролі керівника ЗВО, способи його впливу на

впровадження доброчесності, описані ролі уповноваженого з питань запобігання корупції, студентського самоврядування та формати взаємодії з різноманітними стейкхолдерами. Також важливим аспектом навчання молоді концепції доброчесності є неформальна взаємодія: тренінги, онлайн-курси та інше.

■ МЕТА ПОСІБНИКА

Мета цього посібника – через рекомендації і практичні вправи підвищити обізнаність та спроможність молодіжних працівників і студентів запобігати корупції та популяризувати доброчесність.

Концепія, яку ми обрали, охоплює два аспекти роботи з молоддю в контексті доброчесності та антикорупції. З одного боку, ми даємо базові знання з теми корупції, тлумачимо ключові поняття та пояснюємо теоретичну основу організації антикорупційної роботи в ЗВО або молодіжному просторі. Ви також знайдете реальні кейси з історії українських вишів – чи то про етичні дилеми, що постають перед студентством, чи то про вплив студентського самоврядування на адміністрації, коли мова йде про доброчесність або ж корупційні ризики. З іншого – посібник містить велику кількість активностей для закріплення здобутих знань на практиці.

Цей посібник створений для того, щоб молодіжні працівники, молодіжні центри, працівники ЗВО та навіть самі студенти отримали рекомендації та практичні навички для роботи з молоддю. Посібник націлений сприяти становленню проактивних студентів, які володіють інструментами запобігання корупції у своїх ЗВО.

Розробка тем антикорупції та доброчесності може видаватися складною. Команда авторів розуміє, що опанування лише теоретичної частини, навіть з цікавими кейсами, може не призвести до зміни звички чи моделі поведінки. Проте практичні вправи, воркшопи, ігри, вирішення етичних дилем змушують нашого читача чи учасника перелічених активностей замислитись. Зміни поведінки можливо досягти через усвідомлену дію. Тож саме за допомогою практичних вправ, наведених у цьому посібнику, можна домогтись потрібного результату.

Ми сподіваємось, що модель «бери і роби» дасть змогу вам як молодіжним працівникам урізноманітнити неформальну освіту як за змістом, так і за форматом. Теоретична частина посібника – основа для переходу до практичних вправ. Своєю чергою активності мають не лише описову складову, а й покрокову інструкцію, сценарії та посилання на всі допоміжні матеріали. Ми також пояснюємо ідею та мету кожної гри та пропонуємо, яку тему краще підсвітити тим чи іншим форматом.

Цей посібник буде цінним для тих молодіжних працівників, які прагнуть навчати молодь доброчесності. У ньому можна знайти кейси для розбору на практиці, ознайомитися з українським та міжнародним досвідом, знайти теоретичні та практичні матеріали з антикорупції та доброчесності.

Також тут можна знайти багато потрібних та цікавих інструментів для роботи з молоддю: від створення сценарію воркшопу до його практичного наповнення, від ігор на антикорупційну тематику до звичайних ігор для знайомств, рефлексії.

■ ІНСТРУМЕНТИ РОБОТИ З МОЛОДДЮ В КОНТЕКСТІ АКТИКОРУПЦІЇ ТА ДОБРОЧЕСНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

Формування принципів доброчесності серед молодого покоління стає дедалі важливішим, зважаючи на розвиток громадянського суспільства, соціальної відповідальності, запит на прозорість та справедливість в Україні.

План нашої роботи з молоддю включає просвітницьку діяльність, що спрямована на підвищення обізнаності у практиках та методах популяризації доброчесності у ЗВО, розвиток особистих цінностей, а також безпосереднє залучення молоді до формування найкращих антикорупційних практик. Ми сподіваємось допомогти молоді сформувати стійку громадянську позицію та нульову терпимість до будь-яких проявів корупції. Важливо також створити позитивні приклади та підготувати лідерів змін, які стануть партнерами у створенні доброчесного суспільства.

Обираючи інструменти та підходи для формування порад щодо роботи з молоддю у контексті антикорупції та доброчесності, ми звернулися до позитивних прикладів закордонних колег.

Приміром, у Індонезійсько-Тихоокеанському регіоні (Соломонові Острови, Камбоджа, Фіджі) залучення молоді громадською організацією "Transparency International" до антикорупційної адвокації [провадиться](#) за допомогою молодіжних ініціатив. Найчастіше їх реалізують шляхом проведення демократичних таборів, мережування учасників та виступів проти корупції. Ця програма діє більше, ніж у 100 країнах світу, навчаючи молодь обмінюватись досвідом викриття корупційних схем та популяризуючи прозорість у суспільстві.

Чудовим інструментом в школах стали клуби доброчесності, що запроваджені за підтримки міжнародної антикорупційної організації [Transparency International](#). Такі гуртки забезпечують учнів воркшопами, дебатами та активностями для розуміння впливу корупції та розвитку навичок етичного мислення.

Ініціатива [I Paid a Bribe](#) в Індії допомогла створити платформи, за допомогою яких мешканці міст можуть анонімно повідомити про випадки хабарництва та корупції.

У деяких країнах існують навіть навчальні установи, які спеціалізуються на протидії корупції та залученні молоді у ці процеси. Міжнародна антикорупційна академія (IACA) у Латинській Америці пропонує навчальні програми для молодих експертів та студентів. У такому закладі можна отримати знання щодо розробки антикорупційних стратегій, методів розслідування тощо.

У закордонних університетах також визначають посадових осіб, які відповідають за впровадження комплаєнсу. Наприклад, [Університет Нью-Йорка \(США\)](#) має Офіс комплаєнсу та управління ризиками, який очолює головний глобальний офіцер комплаєнсу. Цей офіс займається, серед іншого, конфліктами інтересів, скаргами на порушення Кодексу етичної поведінки, розслідуванням порушень університетської політики та лінією повідомлення про проблеми комплаєнсу.

[Університет Бейлор в Техасі \(США\)](#) також має уповноваженого з комплаєнсу і комітет, який відповідає за нагляд за програмою комплаєнсу. Відділ під назвою Університетська служба комплаєнсу та ризиків займається питаннями комплаєнсу та включає головного офіцера комплаєнсу та ризиків. Виконавчий комітет комплаєнсу та ризиків здійснює нагляд за програмою комплаєнсу, ризиків та етики. Головою комітету є президент університету. До складу комітету, серед інших, входять Головний офіцер комплаєнсу та ризиків, Директор внутрішнього аудиту та Генеральний юрисконсульт.

Комітет обговорює ризики, важливі події та найкращі практики.

Інструментами роботи з молоддю також є ознайомлення студентів із організаціями, для яких основний профіль роботи – протидія корупції, викриття недоброчесних осіб, захист викривачів, розслідування. Ці організації цікаві різноманітністю підходів, сучасним викладом матеріалу та вмінням залучити людей до доброчесності. Тобто організації, наведені вище, слугують не лише прикладом роботи, але й джерелом натхнення для запобігання та боротьби з корупцією.

В Україні довгий час популяризували доброчесність громадські організації та молодіжні лідери. У 2020 році після перезавантаження НАЗК у ньому створили Офіс доброчесності, який став ядром запуску освітніх ініціатив для поширення цих цінностей. Окремо слід згадати просвітницькі ініціативи для молоді на кшталт Відкритого офісу НАБУ, який пояснює складні корупційні схеми простими словами, розробляє інформаційні матеріали, організовує публічні заходи та дискусії.

НАЗК також утворює або визначає уповноважені підрозділи або уповноважених осіб із питань запобігання та виявлення корупції. Це так звані антикорупційні уповноважені. Є заклади освіти в Україні, де посаду антикорупційного уповноваженого обіймає окрема людина або навіть існує антикорупційний підрозділ (наприклад, НУЮ ім. Ярослава Мудрого, університети Міністерства внутрішніх справ).

Питаннями доброчесності та запобігання корупції в Україні також займаються медіа та громадські організації, такі як Transparency International Ukraine, Центр протидії корупції, Інститут законодавчих ідей, Антикорупційний штаб, Ейдос, Рух ЧЕСНО, Слідство інфо, Ві-hus.info та інші. Їхня діяльність базується на адвокації антикорупційних реформ, викритті недоброчесної поведінки, зокрема серед політиків, створенні інноваційних інструментів, проведенні антикорупційних експертиз та журналістських розслідувань. Ми можемо взяти їх за приклад для цікавої подачі інформації, роботи в соціальних мережах, формування культури доброчесності серед громадян. Організації не лише створюють проекти й освітні матеріали, але й формують в активних громадян розуміння того, як вони можуть допомогти у виявленні та запобіганні корупції. Саме формування нових звичок і поведінки створює позитивні зміни у всьому суспільстві.

■ ПОБАЖАННЯ ВІД АВТОРІВ

Корупція – це проблема колективної дії. Люди чинять недоброчесно, оскільки вважають, що так робитимуть інші. Тож дуже влучне гасло Офісу доброчесності НАЗК – «Чинити правильно, навіть коли ніхто не бачить». Однак як у цьому переконати молодь? Колективний характер корупції чи недоброчесної поведінки вказує на вплив та важливість цінностей, які сповідує конкретний соціум. Суспільство, чії норми уможливають чи навіть спонукають людей хитрувати, порушувати певні правила, загострює прояви колективної дії.

Роль освіти в імплементації принципів доброчесності в суспільстві є ключовою в популяризації нульової толерантності до корупції. У цьому посібнику ми зібрали теоретичну інформацію та активності, що допоможуть якісно ознайомити молодь із поняттям корупції, мотивувати поводитися доброчесно та на практиці закріпити отримані знання.

Для авторів важливо, щоб цей посібник став для кожного першим збереженим посиланням на ноутбучі, найбільш затертою книгою у МЦ. Адже при напрацюванні цього матеріалу ми залучали велику кількість стейкхолдерів, щоб виявити найбільші проблеми та зрозуміти, як ми можемо допомогти залучити студентство до теми доброчесності. Ми зрозуміли, що, окрім комплексного підходу у ЗВО, зміна поведінки та формування нових звичок буде проходити простіше та максимально безболісно у безпечному місці поруч зі знайомими людьми.

Багато проактивної молоді знаходить для себе безпечне місце у молодіжних центрах поруч із молодіжними працівниками. Тому команда авторів вирішила залучити до навчання студентську молодь, «запалити» її через МЦ та молодіжних працівників. Тож посібник – це інструкція, яка наповнена теоретичним матеріалом, рекомендаціями та практичними вправами, а саме сценаріями воркшопів із цікавими антикорупційними іграми. Він допоможе комунікувати зі студентами тему доброчесності поза межами університету, в комфортній та приємній для них обстановці.

Ми бажаємо вам, щоб цей посібник надихнув вас до змін у нашому суспільстві і зацікавив стати провідником зміни у поведінці студентської молоді. На цих сторінках ви знайдете для цього все – і цікаві етичні дилеми, і короткі, динамічні антикорупційні ігри, які можна застосовувати самостійно або у воркшопах.

Головний наш принцип – бери і роби! Тому бажаємо вам брати ідеї з цього посібника, із Рекомендацій з розбудови доброчесності та творити доброчесне суспільство вже сьогодні.

■ **ЩО ТАКЕ РЕКОМЕНДАЦІЇ З РОЗБУДОВИ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА ПРИНЦИПИ ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ**

Боротьба з корупцією – один із пріоритетів української держави та суспільства протягом останнього десятиліття. У нашій країні змінюють законодавство, формують додаткові органи, які мають протидіяти корупції. Головне – змінити ставлення людей до корупції, їхню поведінку та створити нульову терпимість до цього явища. Правові норми неможливо застосувати до всіх ситуацій, з якими стикаються люди, у тому числі посадовці. Коли закон не дає відповіді на питання «як діяти правильно?», у гру вступають цінності та мораль.

Погодьтеся, важко змінювати поведінку та «перевиховувати» дорослих людей, проте варто врахувати, що молодь досі формує власну «картину світу» та стратегії поведінки. Сучасний світ менш сприймає корупцію як інструмент успіху. Спроба отримати короткострокову вигоду може здатися ефективною, але в довгостроковій перспективі руйнує державу. Сучасний світ зосереджується на талантах і здібностях людей, а походження і соціальний статус вже не мають значення. Вища освіта надає можливість зробити свій внесок у виховання цих цінностей, пропагуючи чесність та етичну поведінку, готуючи молодь до викликів майбутнього. Важливо застосовувати комплексний підхід до формування доброчесності у вищих навчальних закладах. Це можна зробити лише врахувавши багато різноманітних факторів та застосовуючи різні підходи. Ось які аспекти охоплюють.

Рекомендації з розбудови доброчесності:

- Організація антикорупційної роботи у ЗВО в цілому;
- Організація освітнього процесу;
- Адміністрування ЗВО;
- Академічна доброчесність;
- Партнерства ЗВО.

Для розуміння всього комплексного підходу була розроблена університетська дисципліна, яка допомагає втілювати Рекомендації з розбудови доброчесності та залучає молодь до активної діяльності в університеті. Це один із інструментів зміни поведінки студентів та формування нових звичок. Університетська дисципліна «Антикорупція та доброчесність» розроблена Офісом доброчесності НАЗК відповідно до ДАП (пункт 1.2.1.1.15).

Дисципліна має на меті сформувати у студентів системні знання і розуміння понять доброчесності та корупції, усвідомлення важливості доброчесної поведінки у повсякденному житті та суспільстві загалом. При розробці дисципліни експертам НАЗК було важливо зробити її доступною для студентів різних спеціальностей. Інтерактивність дисципліни забезпечують практичні завдання в онлайн- та офлайн- форматах, які є частиною кожної теми. Конструктором її можна назвати через те, що вона передбачає різні варіанти проведення занять або оцінки знань, тому кожен викладач може обрати той, що підходить для студентів якнайкраще.

Пілотування дисципліни відбувалося в першому семестрі 2023–2024 навчального року в 10 університетах України, а її слухачами стали понад 800 студентів.

Такі освітні елементи мають висвітлювати важливість доброчесності та її ключову роль у просуванні нації до успіху. Сама дисципліна також розвиває практичні навички щодо того, як уникнути корупції у повсякденному житті, як діяти, коли людина стоїть перед вибором, у складних ситуаціях тощо.

Зміна поведінки – це складний процес, тож важливо забезпечити безперервність просвітницької роботи, щоб молоді люди могли «повернутися» до цієї теми. Подібні навчальні програми повинні бути інтегровані в систему освіти на різних рівнях, таких як середня, професійно-технічна та вища освіта.

Ще один аспект, який допоможе студентству змінити поведінку на доброчесну та проактивну – відчувати власну значимість. Навіть сьогодні молодь часто сприймають як об'єкт, а не суб'єкт освітнього процесу і не залучають до ухвалення рішень, які її стосуються. Вони не відчують власної відповідальності у суспільних процесах. Розв'язання цієї проблеми – спонукати молодь брати активну участь в ухваленні рішень, що стосуються їх самих. Тоді ланцюжок стає логічним та завершеним: маєш вплив, береш участь в ухваленні рішень, несеш за них відповідальність.

Також цей посібник є додатковим підходом до впровадження Рекомендацій з розбудови доброчесності та зміни поведінки в цілому. Адже ми надаємо рекомендації щодо короткотривалих, але дуже ефективних практичних вправ, через симуляцію та емпатію, яка в них застосовується. Запорука успіху щодо включеності студентства до антикорупції та зміни поведінки – це комплексне впровадження рекомендацій з розбудови доброчесності у ЗВО, ознайомлення із успішним досвідом інших країн, власний досвід, здобутий через спеціальні вправи у молодіжних центрах.

■ ЯК ПРАЦЮВАТИ З ПОСІБНИКОМ

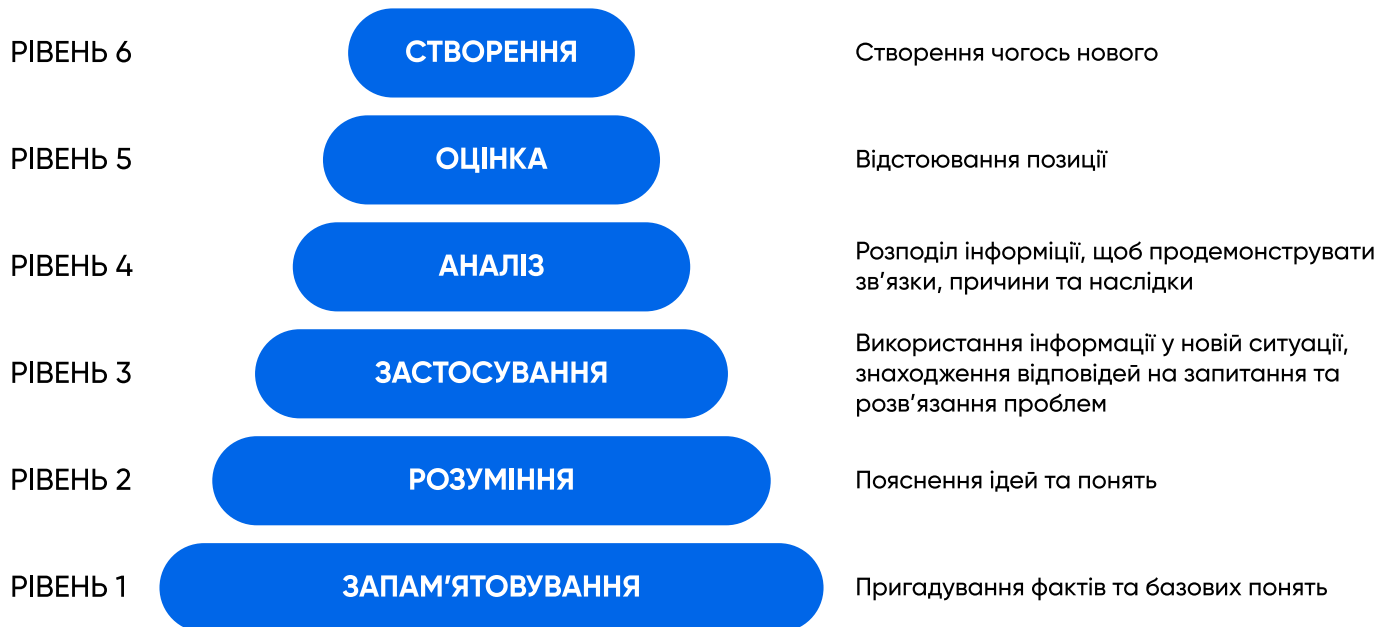
Посібник містить дві частини: теоретичну та практичну. Проте це не означає, що якась із цих частин є менш корисною. Кожна з них самодостатня та дасть змогу вам сформувати своє бачення того, як побудувати роботу з молоддю щодо доброчесності та антикорупції.

Теоретична частина посібника містить як корисні матеріали та покликання, які дають можливість розширити ваше власне розуміння теми антикорупції та доброчесності, так і підходи до організації інформаційно-просвітницької роботи з молоддю.

Практична частина містить розроблені практичні заняття, які дають змогу пропрацювати отримані чи наявні у молоді знання.

Чому був обраний саме такий підхід?

Погляньмо на таксономію Блума – класичний інструмент, який широко використовують педагоги всього світу:

Наша основна мета – допомогти молоді обирати доброчесні стратегії поведінки в повсякденному житті. Проте це вже рівень 6 – «створення», який неможливий без закладення фундаменту піраміди. Саме тому теоретичний розділ допоможе попрацювати на перших трьох рівнях:

- з'ясувати, що таке доброчесність і корупція?
- як відрізнити прояви корупції з-поміж інших суміжних понять?
- вирішення та обговорення ситуативних кейсів і задач.

У практичному розділі ви віднайдете поради, як застосувати наявні/отримані знання (рівень 4), організувати антикорупційні дебати (рівень 5), а також посприяти тому, аби молоді люди були готові до рівня 6 – створення чогось нового, тобто нових патернів поведінки.

Тому запрошуємо до захопливого процесу формування суспільства майбутнього.

ВПРОВАДЖЕННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ З РОЗБУДОВИ ДОБРОЧЕСНОСТІ: ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ТА ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ

■ ТЕОРІЯ КОРУПЦІЇ ТА ДОБРОЧЕСНОСТІ

Що таке корупція?

Пропонуємо розібратися з самим поняттям «корупція». Його використовують настільки часто, що подекуди здається, що корупція – це все, що нас оточує. Що ж це таке?

Порівняймо декілька визначень із різних джерел. Саме слово має латинське походження. «Corruptio» (лат.) – розпад, руйнування, роз'їдання.

- Закон України «Про запобігання корупції»: корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.
- Трансперенсі Інтернешнл: корупція – це зловживання довіреною владою для приватної вигоди.
- Світовий банк: корупція – це зловживання публічною посадою для особистої вигоди.

Що об'єднує всі ці визначення?

Корупцію з-поміж суміжних діянь вирізняють такі компоненти: повноваження особи + використання їх не для задоволення суспільного блага, а для приватного інтересу + отримання неправомірної вигоди.

Корупція здебільшого асоціюється з державним сектором, проте насправді вона може існувати в будь-якій сфері. Нижче пропонуємо ознайомитись з прикладами корупції в різних сферах (бізнесі, спорті, політиці) та різних країнах.

Український суддя. У серпні 2016 року детективи Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) викрили колишнього суддю Дніпровського райсуду Києва Миколу Чауса на отриманні 150 тисяч доларів (понад 3,7 млн грн). Ці кошти Чаус нібито отримав за винесення умовного вироку в інтересах пенсіонерки Світлани. За версією обвинувачення, хабар Чаус розділив на дві частини: 80 і 70 тисяч доларів. Першу частину поклав у 2-літрову банку і закопав біля паркану земельної ділянки, якою користувалася його дружина, а другу частину поклав у банку на 1,85 літра і залишив у авто. Користуючись суддівською недоторканістю, Микола Чаус спершу виїхав до Молдови, хоча сам він каже про те, що його вивезли силою. За декілька років сталося ще одне “викрадення” і несподівана поява судді у селі на Вінниччині, перегони НАБУ та СБУ, які везли суддю-втікача до Києва.

І у червні 2023 року судді Чаусу призначили 10 років ув'язнення з конфіскацією майна.

ФІФА. У 2015–2016 роках в організації вибухнув корупційний скандал: понад 10 членів виконкому ФІФА продавали свої голоси в надважливих рішеннях, як-от вибори країни-господарки Чемпіонатів світу, отримували кошти за продаж прав на телетрансляції «правильним» компаніям, закривали очі на допінг.

Найбільший сплеск корупції спостерігався в ФІФА у період з 1998 до 2015 роки, коли керівником був швейцарець Йозеф Блаттер. Його звинуватили у зловживанні посадовими повноваженнями, незаконному привласненні коштів та усунули від футболу на 8 років.

Siemens. У 2008 році були викриті подробиці «співробітництва» Siemens та уряду Греції на чолі з прем'єр-міністром Костасом Сімітісом у період підготовки до Літніх Олімпійських ігор 2004 в Афінах.

Компанія пішла на підкуп чиновників для того, щоб безперешкодно отримувати державні контракти на виконання робіт, пов'язаних з переведенням телефонної мережі на цифровий формат, створення систем комунікацій для грецької армії, а також забезпечення систем спостереження для Олімпійських ігор-2004. Загальна сума хабарів сягала 100 млн євро.

Панамські папери. «Панамські папери» оприлюднили на початку квітня 2016 року журналісти із 76 країн світу. Розслідування спиралися на витік документів із панамської фірми Mossack Fonseca, яка реєструвала офшорні компанії.

Після опрацювання документів стало відомо про приховані в офшорах статки 12 нинішніх та колишніх лідерів країн, 128 інших чинних посадовців та низки відомих особистостей (наприклад, Леонеля Мессі).

«Межигір'я». 10 років тому «Межигір'я» стало символом корупції в Україні.

З 1935 до 2007 року «Межигір'я» було державною урядовою резиденцією, доки у 2007 році не було виведено в приватну власність підставній компанії. При цьому держава віддала майна, за підрахунками слідства, на 540 млн гривень, а отримала за це лише 100-річну будівлю колишньої лікарні. Земля в «Межигір'ї» залишалась державною, але її передали в оренду на 49 років за ціною 4 гривні за сотку на місяць – у тисячі разів дешевше реальної вартості.

Поле для гольфу, страусина ферма, приватний зоопарк і повнорозмірна копія Іспанського Галеона – це лише деякі з визначних пам'яток «Межигір'я», коштовної садиби колишнього президента України Віктора Януковича площею 137 гектарів. Нині ця резиденція – туристична атракція, справжній музей корупції.

Rigas Satiskme. У 2019 році через корупційний скандал з посади мера Риги було звільнено Ніла Ушакова. Його звинуватили у причетності до корупційної справи, пов'язаної з транспортною компанією Rigas Satiskme. За даними антикорупційних органів Латвії, компанія давала хабарі місцевим чиновникам в розмірі 13–20 млн євро за право поставляти до Риги громадський транспорт.

Андрей Бабиш. У червні 2019 року в Чехії на протести вийшли близько 200 тисяч людей з вимогою відставки прем'єр-міністра Андрея Бабиша. Приводом стала кримінальна справа проти Бабиша за підозрою в шахрайстві з фондами Європейського союзу. Стверджується, що сімейна фірма Бабиша отримала субсидії в розмірі 2 млн доларів від ЄС із порушенням закону. Єврокомісія також звинуватила прем'єра Чехії в конфлікті інтересів при отриманні дотацій для його холдингу Agrofert.

Які бувають форми корупції?

Шкіряний портфель із банкнотами – перший образ, який постає в уяві після слова «корупція». Тут ідеться про хабар. Однак її прояви набагато різноманітніші. Тож які існують форми корупції?

Хабарництво (неправомірна вигода) – надання грошей, подарунків або іншої матеріальної вигоди службовій / посадовій особі, щоб спонукати її зробити певні дії або навпаки – не робити таких дій із використанням наданої їй влади.

Злочином вважають як отримання хабара такою службовою особою, так і його надання. Часто хабарі використовують або вимагають для того, щоб прискорити, згладити або більш прихильно провести процедури. Прикладом є плата працівнику відповідної установи за прискорення виготовлення закордонного паспорта.

Непотизм – перевага в наданні грошових коштів або іншого майна, пільг, послуг, нематеріальних активів наближеним особам, родичам чи друзям. Наприклад, ректор зараховує свого племінника до закладу вищої освіти без конкурсу.

Зловживання впливом – використання повноважень, становища для задоволення корисливих чи інших особистих інтересів або інтересів інших осіб. Наприклад, помічник судді обіцяє посприяти у винесенні суддею рішення на користь місцевого мешканця щодо повернення йому автомобіля, вилученого працівниками митниці за порушення митних правил.

Конфлікт інтересів – суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність чи неупередженість ухвалення рішень або на вчинення чи невчинення дій під час виконання повноважень. Конфлікт інтересів є адміністративним правопорушенням.

Що таке доброчесність?

Слово «доброчесність» походить від латинського «integritas», що означає розсудливість, цілісність і завершеність. А у переносному значенні – чистоту, правильність та невинність. В англійській мові зберігся корінь цього слова («integer» – цілий). Англійське integrity означає стан цілісності, об'єднання, а також якість чесної людини, яка має сильні моральні принципи.

Сьогодні не існує єдиного визначення доброчесності. Далі наводимо значення з різних джерел.

Великий тлумачний словник описує доброчесність як високу моральну чистоту, чесність. А «доброчесним» є той, хто живе чесно, дотримується всіх правил моралі.

Згідно із Сучасним словником з етики, доброчесність – позитивна моральна якість, яка зумовлена свідомістю й волею людини та є стійкою характеристикою її способу життя та вчинків.

Під доброчесністю розуміється також готовність і здатність особистості свідомо, неухильно орієнтуватись у своїх діях та поведінці на принципи добра й справедливості.

Організація економічного співробітництва тлумачить доброчесність як послідовне узгодження та вірність загальноприйнятим етичним цінностям, принципам та нормам для обстоювання та визначення пріоритетності суспільних інтересів над приватними в державному секторі.

■ РОЛЬ СТУДЕНТСТВА В КОНТЕКСТІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ РИЗИКАМ

Відповідь на це питання всебічно розкривають Рекомендації з розбудови доброчесності. Це рекомендації у формі деталізованого документа, який складається із шести основних розділів. Тож далі пропонуємо звернутися до тих розділів, які присвячені ролі студентства в контексті запобігання корупційним ризикам.

Оскільки затвердження антикорупційної програми, призначення антикорупційного уповноваженого та впровадження інших антикорупційних норм є додатковим тягарем для університетів, з високою ймовірністю частина керівників та адміністрацій університетів не поспішатиме його впроваджувати. Отже, саме студенти можуть стати ініціаторами та рушіями впровадження Рекомендацій з розбудови доброчесності та інших політик доброчесності.

Аналізуючи Рекомендації з розбудови доброчесності, можна дійти висновку, що більшість обов'язків щодо його виконання лежить саме на адміністрації та керівниках університетів. Саме цьому присвячений перший розділ Рекомендацій з розбудови доброчесності «Роль керівника у впровадженні стандартів прозорості та доброчесності у закладі вищої освіти».

Другий розділ («Організація антикорупційної роботи закладу вищої освіти») присвячений забезпеченню утворення та організації роботи антикорупційного уповноваженого (підрозділу). Цей працівник ЗВО зробить перші кроки щодо реалізації антикорупційних політик та Рекомендацій з розбудови доброчесності в університеті. Студенти можуть поцікавитись в адміністрації свого університету, чи призначений антикорупційний уповноважений. У такий спосіб студентство може підштовхнути керівництво університетів описати обов'язки уповноваженого, статус і зрештою імплементувати вимоги Рекомендацій з розбудови доброчесності.

Один із документів, який сприятиме прозорості в ЗВО – це Антикорупційна програма. Важливим етапом затвердження Антикорупційної програми є проведення оцінки корупційних ризиків. До цієї роботи також можуть бути залучені студенти через роботу в робочій групі. Студенти можуть ініціювати опитування з метою виявлення вразливих до корупції процесів в університеті. З іншого боку здобувачі освіти повинні виконувати заходи з мінімізації корупційних ризиків, які будуть визначені в Антикорупційній програмі.

Важливим елементом в організації антикорупційної роботи закладу вищої освіти є формування корпоративної культури, заснованої на цінностях доброчесності. Корпоративна культура передбачає формування сприятливого середовища з метою засудження корупції та розвитку доброчесності.

Студент має демонструвати на власному прикладі недопущення будь-яких порушень антикорупційного законодавства та положень Антикорупційної програми в університеті. Студенти можуть як ініціювати, так і проводити навчальні програми, освітні курси, просвітницькі заходи, ігри та інші активності, що сприятимуть підвищенню інтересу

студентства до антикорупційного законодавства, внутрішніх антикорупційних політик, етики та доброчесності.

Студенти також можуть виступати учасниками та просто відвідувати подібні заходи, зокрема, аби підвищити свою обізнаність із антикорупційних практик.

Наприклад, студенти та молодіжні працівники повинні бути обізнані про захищені канали повідомлення про можливі корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Сьогодні існує низка способів повідомити про корупцію, зокрема, подати [анонімні](#) повідомлення через [Єдиний портал повідомлень викривачів](#). Студенти можуть долучитися і до роботи комісій з етики, які проводять службові розслідування.

Робота ЗВО у напрямі запобігання корупції не завжди висвітлюється та комунікується належним чином. Студенти можуть сприяти тому, аби важливі новини – приміром, оголошення про пошук антикорупційного уповноваженого – публікувалися на головній сторінці сайту та в популярних соцмережах. Комунікація антикорупційної політики університету має бути доступною для зовнішніх стейкхолдерів.

Студенти можуть бути учасниками тестування електронної системи навчання, описаній у третьому розділі Рекомендацій з розбудови доброчесності. Запровадження електронної системи в університетах ставить перед керівництвом та антикорупційним уповноваженим завдання інтегрувати принципи доброчесності та антикорупційних положень. Студенти можуть надавати зворотний зв'язок та повідомляти про можливі порушення в роботі. Сам факт запровадження електронної системи навчання мінімізує людський фактор і фактично підвищує прозорість освітнього процесу. У більшості випадків прозорість мінімізує корупційні ризики.

Ще однією складовою прозорого освітнього процесу є використання об'єктивних методів підсумкового оцінювання здобувачів освіти. Це актуально, оскільки в деяких університетах є практика вимагання неправомірної вигоди в обмін на оцінки.

Студенти можуть не лише повідомляти про потенційну неправомірну вигоду через закриті канали, а також сприяти впровадженню методів об'єктивного оцінювання знань студентів, роз'яснювати особливості та переваги для здобувачів освіти. До прикладу, одним із об'єктивних методів перевірити якість набутих знань може слугувати впровадження регулярного електронного анонімного оцінювання якості викладання. Це створює умови для успішної акредитації освітньої програми. Бажано, щоб університет з власної ініціативи регулярно проводив електронні анонімні опитування якості викладання.

Дуже часто через підпорядкування один одному близьких осіб в університеті виникає конфлікт інтересів. До прикладу, викладач є близькою особою студенту, у якого він проводить лекції та семінари, приймає в студента іспит. Облік близьких осіб – це один із найбільш ефективних методів управління ризиком в умовах конфлікту інтересів. Четвертий розділ Рекомендацій з розбудови доброчесності («Адміністрування ЗВО») присвячений саме запобігання та врегулюванню конфлікту інтересів в університеті та забезпеченню обліку близьких осіб.

Коли мова йде про врегулювання конфлікту інтересів у виші, студенти – найбільш зацікавлена сторона. Тож їм варто поцікавитись, чи є у виша політика врегулювання інтересів? Чи є можливість з нею ознайомитись? Чи оприлюднене повідомлення про її затвердження на інформаційних ресурсах?

Водночас студентство може брати участь у роз'яснювальних заходах щодо положень внутрішніх політик із урегулювання конфлікту інтересів в університеті.

І найголовніше – студент повинен повідомляти про випадки вчинення керівництвом, співробітниками університету дій в умовах конфлікту інтересів.

Проведення матеріального заохочення науково-педагогічних працівників має здійснюватись відкритим способом. Заклад вищої освіти має запровадити внутрішній документ, який регламентує рейтингування викладачів і саме за результатами цього рейтингу має впроваджуватись система матеріального заохочення. Студенти можуть цікавитись у керівництва університету про наявність такого документа. Якщо такий порядок відсутній, потрібно долучитись до його розробки. Студенти можуть популяризувати участь всіх здобувачів освіти в проведенні такого оцінювання.

Ті викладачі, які схильні до можливих корупційних проявів, не повинні отримувати додаткового стимулювання з боку університетів. Студенти, крім безпосередньої участі у рейтингуванні викладачів, повинні не ігнорувати опитування, що стосуються оцінювання викладачів.

Проблема корупції при поселенні в гуртожитки відома багатьом студентам. Для мінімізації корупційних ризиків необхідно забезпечити прозорість та підзвітність в процесі поселення студентів у гуртожиток. Адміністрація університету повинна запровадити порядок поселення до гуртожитків з урахуванням вимог антикорупційного законодавства. Студенти мають ознайомитися з таким порядком, повідомляти про його порушення і про виявлення будь-яких корупційних ризиків під час поселення в гуртожиток. Університети повинні намагатись запроваджувати автоматизацію поселення в гуртожиток. Це зменшить бюрократію, зробить процес прозорим та зручним. Запровадження подібної електронної системи та порядку надання вільних місць у гуртожитку значно мінімізує корупційні ризики.

Університет має проводити розподіл функціональних обов'язків з управління фінансами, організації публічних закупівель та організаційно-господарських функцій. Це необхідно з метою забезпечення ефективності та прозорості управління фінансами. Саме гроші найчастіше є джерелом корупції. При розподілі функціональних обов'язків роль студентства фактично близька до нуля, проте студенти можуть поцікавитись, чи проводиться перерозподіл обов'язків, чи є концентрація фінансових повноважень в однієї людини чи підрозділу університету. У разі виявлення таких корупційних правопорушень про них можна повідомляти через захищені канали комунікації.

Під час здійснення закупівель товарів, послуг та робіт університети повинні використовувати систему Prozorro, яка є чудовим публічним інструментом відстежування можливих корупційних проявів, зокрема отримання інформації про контрагентів університету. Адміністрація повинна затвердити порядок забезпечення перевірки контрагентів у сфері публічних закупівель.

Студенти повинні мати можливість відстежувати тендери через Prozorro, запитувати в адміністрації університету щодо доцільності проведення тих чи інших закупівель. Варто також проводити свій антикорупційний моніторинг закупівель, що може допомогти університету зменшити ціни закупівель, уникнути співпраці з недобросовісними контрагентами, мінімізувати будь-які судові спори у майбутньому.

Значним корупційним ризиком може виступати закритість інформації про активи університету (земельні ділянки, будівлі, споруди, приміщення, обладнання та інше). Відкриття інформації про ці активи є важливим елементом прозорості та підзвітності діяльності університету. Університет повинен розміщувати на інформаційних ресурсах інформацію про свої активи, в тому числі орендовані необоротні активи. Студенти повинні мати можливість відстежувати ризики з майном університету: здача майна в оренду за заниженими цінами,

відслідковувати можливу зміну цільового призначення земельних ділянок, використання майна за цільовими потребами. Управління активами університету мінімізує корупційні ризики і підвищує ефективність використання такого майна.

У п'ятому розділі Рекомендацій з розбудови доброчесності йдеться про академічну доброчесність. Дотримання принципів доброчесності – важлива складова заходів із формування обізнаності всіх учасників освітнього процесу щодо знання законодавчих та внутрішніх політик у сфері антикорупції. Органи студентського самоврядування можуть підтримувати та розвивати неформальні ініціативи щодо популяризації академічної доброчесності серед співробітників та здобувачів вищої освіти.

Важливим є впровадження планового навчання співробітників та здобувачів освіти з питань академічної доброчесності. Студенти повинні активно долучатися до відповідних навчальних та тренінгових заходів. Студенти можуть самі ініціювати і запитувати у викладачів, адміністрації університету, чи заплановане проведення подібних заходів. Регулярне навчання надасть змогу виховувати культуру академічної доброчесності.

У рамках поширення академічної доброчесності важливе значення має залучення експертів у цій сфері. Потрібно розширювати експертну співпрацю університетів шляхом запрошення зовнішніх експертів, сприяти професійному розвитку у цьому напрямі співробітників університету. Адміністрація університету повинна створювати організаційну та фінансову підтримку залучення експертів у сфері академічної доброчесності, розробляти заходи стимулюючого характеру. Студенти можуть активно долучатися до подій за участю експертів у сфері академічної доброчесності та надавати зворотний зв'язок. Це сприятиме підвищенню якості залучення експертів та ефективності впровадження академічної доброчесності.

Однак оцінити рівень академічної доброчесності неможливо без відповідних вимірювань. Тому необхідно забезпечити розробку та інтеграцію таких заходів вимірювання. Керівництво та адміністрація університету повинні створити для цього необхідні умови, брати активну участь в обговоренні узагальнених показників. У цьому пункті Рекомендацій з розбудови доброчесності роль студентства майже відсутня. Проте це не заважає їм цікавитись впровадженням вимірювання результатів, просити ознайомитись з результатом засвоєння правил академічної доброчесності. Це сприятиме посиленню уваги адміністрації університету до впровадження необхідних заходів.

Важливо не лише запроваджувати принципи та правила академічної доброчесності, а й дотримуватись культури академічної доброчесності. Розроблені правила та норми, закріплені у внутрішній документації університету, будуть давати результати, якщо їх будуть незаперечно дотримуватись всі учасники освітнього процесу. Тож студенти можуть зіграти вагомую роль у створенні середовища нульової толерантності до порушення відповідних правил.

Шостий розділ Рекомендацій з розбудови доброчесності присвячений партнерству закладів вищої освіти. Університети можуть активно залучати зовнішню допомогу, в тому числі благодійну, кошти від бізнесу, грантові кошти та іншу допомогу для реалізації своїх функцій та вирішення нагальних проблем. Залучення допомоги повинне супроводжуватись системною роботою з благодійними організаціями, бізнесом, надавачами міжнародної технічної допомоги. Така допомога повинна мати чіткий цільовий характер. У рекомендаціях з розбудови доброчесності пропонується затверджувати положення про отримання і використання університетом благодійної допомоги, положення про партнерство університету з бізнесом, про залучення і управління грантовими коштами. Студенти можуть ініціювати затвердження таких положень перед керівництвом університету, брати участь у наданні пропозицій до процедури визначення напрямів використання такої допомоги,

забезпечувати прозорий розподіл використання такої допомоги. Також студенти можуть бути безпосередніми учасниками і делегувати представників студентства до складу комісій, що визначатимуть напрями використання допомоги. Їхнє завдання – здійснювати цю роботу на принципах прозорості та підзвітності.

Реалізація грантових проектів потребує створення грантового офісу, тобто спеціального підрозділу, який буде відповідальним за супровід грантових проектів. Студенти можуть поцікавитись, чи наявний такий грантовий офіс в університеті, дізнатися, чи взагалі університет залучає грантову допомогу на навчання, поцікавитись про створення відповідних політик і правил щодо розподілу і залучення грантової допомоги. Наявність грантового офісу сприяє спрощенню управління та використання коштів донорського фінансування та дає змогу підвищувати прозорість та розуміння студентами логіки використання такої допомоги.

■ ПРАКТИЧНІ СТУДЕНТСЬКІ КЕЙСИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ТА МЕХАНІЗМІВ ДЛЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ РІЗНИХ СФЕР ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ніхто не здатен подбати про дотримання прав та інтересів студентства краще, ніж самі студенти. А для цього є достатньо способів та механізмів, визначених як Законом України «Про вищу освіту», внутрішніми нормативно-правовими актами ЗВО та ОСС зокрема, так і описаних у Рекомендаціях з розбудови доброчесності.

Відповідно до ст. 40 Закону України «Про вищу освіту», органи студентського самоврядування:

- беруть участь в управлінні закладом вищої освіти у порядку, встановленому цим Законом та статутом закладу вищої освіти;
- беруть участь в обговоренні та вирішенні питань удосконалення освітнього процесу, науково-дослідної роботи, призначення стипендій, організації дозвілля, оздоровлення, побуту та харчування;
- проводять організаційні, просвітницькі, наукові, спортивні, оздоровчі та інші заходи;
- беруть участь у заходах (процесах) щодо забезпечення якості вищої освіти;
- захищають права та інтереси студентів (курсантів), які навчаються у закладі вищої освіти;
- делегують своїх представників до робочих, консультативно-дорадчих органів;
- приймають акти, що регламентують їхні організацію та діяльність;
- беруть участь у вирішенні питань забезпечення належних побутових умов проживання студентів у гуртожитках та організації харчування студентів;
- розпоряджаються коштами та іншим майном, що перебувають на балансі та банківських рахунках органів студентського самоврядування;
- вносять пропозиції щодо змісту навчальних планів і програм;
- вносять пропозиції щодо розвитку матеріальної бази закладу вищої освіти, у тому числі з питань, що стосуються побуту та відпочинку студентів;
- мають право оголошувати акції протесту;
- виконують інші функції, передбачені цим Законом та положенням про студентське самоврядування закладу вищої освіти.

Студенти мають право та обов'язок брати участь в ухваленні управлінських рішень в закладах вищої освіти на різних рівнях: кафедра, факультет, студмістечко, університет.

Яким чином це забезпечується?

- представництвом студентів в органах управління ЗВО (вчені ради, ректорат, комісії, робочі групи);
- представництвом студентів на виборах керівника ЗВО;
- представництвом студентів в органах самоврядування (конференції трудових колективів ЗВО / факультетів / ННІ;

Як бачимо, студентство має достатньо важелів впливу на покращення освітнього процесу, але задля того, аби вони не були суто декларативними, необхідно вміти їх застосовувати. На жаль, досить поширеною є практика, коли OCC не може позбутися впливу адміністрації ЗВО, або навіть не знає, що будь-яке втручання адміністрації в їхню діяльність є незаконним. Показовим прикладами активного спротиву студентства недоброчесній адміністрації закладів є події, що мали місце в Національному авіаційному університеті та Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.

Студентство НАУ активно боролось проти дій адміністрації під керівництвом ректора Максима Луцького. Незважаючи на репресії з його боку (наприклад, незаконне відрахування колишнього очільника OCC), студентство продовжувало активно чинити спротив: комунікувати з органами державної влади, проводити публічні розслідування, що стосувались можливих розкрадань коштів та незаконної забудови території університету.

Під час планування реорганізації НАУ, коли недоброческа адміністрація робила все можливе, аби зберегти свої посади, Студентська рада університету ініціювала відкритий лист-звернення до президента та прем'єр-міністра з вимогою впровадження довгоочікуваних змін. Лист підписали понад 3500 студентів і він відіграв ключову роль в ухваленні відповідного рішення Кабінетом Міністрів України.

Студенти КНУ ім. Тараса Шевченка Володимир Коваль та Іван Кучерявий заснували проєкт виявлення корупції – «#ШеваПил». Спочатку вони звернули увагу на порушення університетом законодавства про державні закупівлі, коли одна-єдина компанія вигравала торги й поставляла продукти до університетських їдалень протягом шести років. Студенти домоглися припинення договору. Наступним кроком стала боротьба з корупцією в гуртожитку, де зі студентів вимагали додаткову плату за можливість проживання в гуртожитку. Хлопці домоглися відсторонення від посади заступника декана одного з факультетів, що брав участь у вказаних зловживаннях. Після цього була ще низка маленьких, але важливих перемог.

Прикладом відстоювання студентами своїх прав може слугувати пікет вихованців Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені Степана Ґжицького проти призначення МОН нового ректора. Подія трапилася у вересні 2023-го. Студенти у [відеозверненні](#) нагадали відомству, що нового ректора мають [обрати](#) за участю студентів шляхом голосування.

Як бачимо, один із ключових механізмів впровадження Рекомендацій з розбудови доброчесності – ефективна робота студентського самоврядування, й згадані кейси є цьому підтвердженням. Важливо залучати студентів до вивчення своїх прав, закону про освіту та до того, щоб вони ознайомлювалися із положеннями та нормативними документами своїх ЗВО та OCC.

Як одна із ідей, ви можете разом із студентами розбирати документи їхніх ЗВО – тим самим показувати їхні права та залучати до активної діяльності не лише у соціокультурному житті, але й у правовому полі та адвокаційних кампаніях.

■ ВИКРИВАЧІ: ЯК І КУДИ ПОВІДОМЛЯТИ ПРО КОРУПЦІЮ

На жаль, не завжди превентивні заходи, що їх ми наводили вище, можуть спрацювати на 100%. Часом хабарі, кумівство, зловживання на закупівлях та інші форми корупції дійсно мають місце в ЗВО. Якщо студент або працівник університету дізнався про такі факти, він повинен належним чином на них відреагувати. Іншими словами – стати викривачем.

Державна антикорупційна програма визначає інститут викривачів як важливий запобіжник виникнення та поширення корупції в суспільстві. Викривачі, перебуваючи всередині організації, мають доступ до інформації про корупційні порушення та можуть виявити та повідомити про них. Дослідження підтверджують, що саме повідомлення викривачів допомагають руйнувати корупційні схеми та роблять можливим розслідування важливих корупційних справ. Також вони позитивно впливають на формування обізнаності членами суспільства.

Однак не варто забувати, що студенти перебувають на етапі формування особистості, усвідомлюючи важливість вищої освіти для свого майбутнього. Побоюючись наслідків, учасники освітнього процесу можуть не наважитись на цей крок – повідомити про корупцію. Кейси щодо «репресій» проти студентів, які висвітлювали зловживання у своїх вишах, ми наводили вище.

Згідно із Рекомендаціями з розбудови доброчесності, 57% громадян України не готові повідомляти про корупційні порушення. Не тому, що вони не знають як, а через відчуття небезпеки та невпевненості, що щось зміниться. Однак для ефективного функціонування інституту викривачів кожна організація має впроваджувати систему гарантій захисту викривачів та створювати безпечне середовище для повідомлень. Це особливо важливо в закладах вищої освіти, де мають бути створені умови для безпечного повідомлення про можливі порушення антикорупційного законодавства та доброчесності. Зокрема, формування обізнаності серед студентства та персоналу повинно базуватися на створенні звички доброчесності, що передбачає активну участь у виявленні та запобіганні корупційним практикам. Захист викривачів та заходи щодо їх моральної та матеріальної мотивації можуть виступати суттєвими елементами, що сприяють формуванню у студентів та співробітників усвідомлення важливості чесності та відповідальності у власних діях. Такий підхід сприяє створенню етичного та безпечного середовища, де викривачі відчують підтримку та заохочення для виявлення випадків корупції.

Студент або працівник ЗВО, якому стало відомо про можливі корупційні правопорушення, має два шляхи: повідомити про них всередині вишу або ж скористатися можливостями поза межами університету.

Обравши перший варіант, студент повинен мати змогу звернутись до антикорупційного уповноваженого напряму або ж повідомити про виявлені факти через анонімні канали. Для ефективної роботи такого каналу, заклад повинен забезпечити реальну анонімність тих, хто повідомляє, а також створювати культуру доброчесності в університеті. Практичні рекомендації по створенню каналів, роль різних стейкхолдерів ви зможете знайти у Рекомендаціях з розбудови доброчесності у розділі «Функціонування системи отримання та розгляду повідомлень про можливі корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, порушення доброчесності та етики та формування культури викривання в ЗВО».

Ваша роль як молодіжного працівника допомогти студентам ініціювати цей процес та розповісти на прикладах, як це працює і чому це важливо.

Такі повідомлення допомагають виявити типові корупційні ризики у діяльності вишу та вживати заходів щодо їх усунення. Крім того, наявність особи викривача часто сприяє більш ефективному розслідуванню виявлених фактів порушення. Водночас для ЗВО повідомлення про порушення всередині допомагають оперативно вживати заходів реагування та усунення наслідків таких порушень. Повідомлення про корупцію є важливими для ефективної системи боротьби з корупцією, оскільки вони інформують університет про проблеми, які інакше могли б залишитися непоміченими. Згідно з політикою університету, кожне повідомлення про корупцію має ретельно розглядатися.

Така практика вже широко поширена в закордонних університетах. До прикладу, Західний резервний університет Кейса у Сполучених Штатах заохочує членів університетської спільноти повідомляти про проблеми своєму керівнику або іншому представнику університету. У деяких країнах онлайн-платформами для повідомлень про корупцію керують організації за межами університету. Наприклад, в Індії є вебсайт «Я заплатив хабар», де користувачі можуть подавати повідомлення про корупцію.

Так само і в Україні: якщо студент чи працівник вишу не вірить у спроможність адміністрації самотужки владнати проблему, має сумніви щодо збереження анонімності або ж підозрює саму адміністрацію, варто шукати підтримки деінде, зокрема в правоохоронних органах.

В Україні НАЗК запустило [Єдиний портал повідомлень викривачів](#), на якому працівники та студенти ЗВО можуть подати повідомлення про факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень. Рекомендації з розбудови доброчесності дає рекомендацію підключити ЗВО до Єдиного порталу повідомлень викривачів. Це забезпечить функціонування системи отримання та розгляду повідомлень про можливі корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, порушення доброчесності та етики в закладі вищої освіти та формування культури викривання в ЗВО.

ІГРИ ТА НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ДЛЯ ЗАСВОЄННЯ ПРАКТИЧНИХ ТА ТЕОРЕТИЧНИХ ЗНАНЬ МОЛОДІ ПРО ДОБРОЧЕСНІСТЬ

■ ТРЕНІНГОВІ ВПРАВИ

Ця частина посібника містить тренінгові вправи, які тренери та тренерки можуть використовувати при проведенні навчання для студентської молоді. В описі вправ та після основної частини можна знайти альтернативні пропозиції, аби тренери могли визначити самостійно доцільність проведення тих чи інших активностей, враховуючи досвід та потреби учасників. Окрім того, ми вказуємо рекомендований час, але за потреби він може бути змінений.

Приклад розкладу тренінгу

ЧАС	АКТИВНІСТЬ	КОМЕНТАРІ
ДАТА		
9:00–10:00	Реєстрація. Вітальна кава	
10:00–11:30	Відкриття. Знайомство, правила роботи групи, очікування учасників та учасниць. Командотворення	
11:30–12:00	Кава-перерва	
12:00–13:30	Вступ до тренінгу. Презентація основної частини	
13:30–14:30	Обід	
14:30–16:30	Етична дилема: мінісимуляція та дискусія. Завершення дня	
ДАТА		
10:00–11:30	Що таке доброчесність?	
11:30–12:00	Кава-перерва	
12:00–13:30	Антикорупційні дебати	
13:30–14:30	Обід	
14:30–16:00	Світове кафе	
16:00–16:30	Кава-перерва	
16:30–18:00	Фінальна рефлексія. Обговорення наступних кроків	

Назва	Знайомство учасників / учасниць та командотворення
Час виконання	90 хв
Мета	Познайомити учасників і учасниць, сприяти командній роботі, визначити спільні умови роботи групи для результативного процесу навчання, ознайомити з основними аспектами програми
Матеріали	Проектор та екран, аркуші фліпчарту, фломастери чи маркери, папір А4, ручки, картки із запитаннями для знайомства, візуалізація програми, правила взаємодії, вхідне анкетування. Матеріал для розповсюдження: картки зі словами для гри «Аліас»
Методологія	Групова та індивідуальна робота
Інструкція	Відкриття заходу – 20 хв. Вітальні слова організаторів. Пояснення мети та цілей тренінгу. Ознайомлення із розкладом. Програму заходу бажано візуалізувати в приміщенні, де проводиться захід (наприклад, прикріпити на стіну). Можна це зробити, зокрема, використовуючи метафоричні зображення, наприклад, у вигляді дороги, річки тощо. Вхідне анкетування – 10 хв. Проведіть вхідне анкетування (матеріал для розповсюдження), вивівши qr-код на екран або скинувши посилання в спільний чат учасників та учасниць. Знайомство з учасниками – 30 хв. 1-2 вправи на вибір тренера (матеріал для розповсюдження). Напрацювання спільних правил – 10 хв. Запропонуйте учасникам придумати правила робити разом. Для цього використовуйте фліпчарт та записуйте ті правила, які погодите з учасниками. Заохочуйте учасників брати активну участь в цьому процесі та не забудьте про правила, які потрібні вам для зручної роботи.

Можете підготувати наперед 2-3 важливих правила, наприклад, дотримання таймінгу або «правило піднятої руки» (можете візуалізувати). Далі можете напрацьовувати правила гуртом, а можете об'єднати учасників у 3-4 мікрогрупи та запропонувати їм напрацьовувати по 1 правилу, яке вони після обговорення (до 3 хвилин) у групі визначать як найбільш важливе та цінне для більшості. Якщо вистачить часу, це теж можна зобразити у вигляді картинки. Запросіть учасників та учасниць презентувати спільні правила (до 1 хвилини на групу).

Командотворення. Гра «Аліас» або «Антикорупційна істерика» – 20 хв.

1. Об'єднайте учасників у 3-4 команди найпростішим методом «1-2-3-4».
2. Поясніть учасникам, що зараз їм потрібно буде пояснити іншим членам своєї команди слово на картці, не використовуючи спільнокоренових слів. Команди мають визначитися з гравцем, який буде пояснювати слова команди іншим.
3. Роздайте картки зі словами або фразами для кожної команди тому учаснику, який буде пояснювати їх іншим (матеріал для розповсюдження).
4. Підготуйте таймер для обмеження часу ходу та поясніть учасникам, що у кожної групи (учасника) є 1 хвилина на підготовку та 3 хвилини, аби показати слово іншим. Учасник намагається використовувати описові слова, схожість, синоніми або інші підказки, щоб його команда вгадала слово чи фразу. Гравці команд можуть обговорювати і давати відповіді лише під час свого ходу. За кожне вгадане слово команда отримує бали. Вони можуть пропускати слова, які їм складно пояснити, і переходити до наступного. Гра триває доти, поки всі слова на картках не будуть вгадані або встановлений час не вичерпано. Перемагає команда, яка здобуде найбільшу кількість балів.
5. По завершенню запитайте учасників, чи були слова, значення яких вони не знали або які було складно пояснити.

**Поради
фасилітатору /
фасилітаторці**

Вхідне анкетування ви можете надіслати учасникам за день до заходу, аби на самому заході не витрачати час. Але переконайтеся, що всі учасники та учасниці пройшли таке анкетування. Окрім того, під час презентації основного матеріалу та при обговоренні вправ, будьте впевнені у своїх знаннях.

Якщо учасники та учасниці мало між собою знайомі, то підійде майже будь-яка вправа. Якщо ж це люди, які давно працюють разом, потрібна якась гра, яка розкриє їх один перед одним з нової сторони.

	Наприклад, заздалегідь підготуйте картки із запитаннями, які учасники зазвичай мало обговорюють у повсякденному житті. Наприклад, «Якби ви були музичним інструментом, то яким і чому?», «Яка подія в житті змушує вас постійно усміхатися?» тощо. Підготуйте таку кількість карток, щоб у кожного їх було щонайменше 3. Далі попросіть учасників та учасниць сформувати два кола (внутрішнє та зовнішнє) і стати обличчям одне до одного, щоб сформувалися пари (по одному учаснику з кожного кола). Запропонуйте кожній парі учасників обрати одне із запитань, які вони тримають у руках, та обговорити його протягом 2 хвилин. Далі попросіть людей із внутрішнього кола рухатися за годинниковою стрілкою на крок вперед, щоб сформувалися нові пари. Зробіть щонайменше 6 таких кіл.
Додаткова інформація	–
Матеріал для розповсюдження	Ігри для знайомства «Ланцюжок імен» Учасники стоять у колі. Перший учасник називає своє ім'я та щось цікаве про себе (хобі, уподобання тощо). Наступний учасник повторює інформацію від першого учасника та додає щось про себе. Гра триває, доки кожен не розповість про себе. «Факт чи вигадка» Учасники пригадують або придумують цікаві факти про себе. Інші учасники вирішують, правда це чи вигадка. Потім учасники можуть розповісти історію більш детально. «Дві правди і брехня» Кожен учасник розповідає три факти про себе, дві правди і одну неправду. Решта групи має вирішити, що з цього брехня. Приклади слів для гри «Антикорупційна істерика» Хабар, Лобювання, Бездіяльність, Конфлікт інтересів, Викривач, Непрозорість, Мінімізація шкоди, Декларація, Шахрайство, Корупційний ризик, Етичні стандарти, Фінансова дисципліна, Прозорість влади, Законність, Підкуп, Контроль за фінансами, Корупційна схема, Профілактика корупції, Корупційна угода, Добросовісність, Корупція, Антикорупція, Подарунок, Кумівство.

Назва	Вступ до тренінгу. Презентація основної частини
Час виконання	90 хв
Мета	Познайомити учасників та учасниць з поняттям корупції та її наслідками, її впливом на розвиток молодіжного середовища
Передумови	Якщо вам важливо, аби учасники та учасниці ознайомилися з матеріалом посібника, то можна їм дати це наперед, тоді тут буде – учасники та учасниці ознайомилися з Рекомендаціями з розбудови доброчесності
Матеріали	Проектор та екран, папір А4, ручки. Матеріал для розповсюдження: підготовлена презентація або Kahoot для гри «Вірю – Не вірю», презентація основного матеріалу
Методологія	Презентація. Квіз

Інструкція	Гра «Вірю – Не вірю» – 30 хв. 1. Скажіть учасникам, що зараз ви будете грати у «Вірю – Не вірю». Ця гра може бути індивідуальна, або ж ви можете створити кілька команд з учасників та учасниць. 2. Поясніть учасникам правила гри. Якщо гра індивідуальна, то скажіть учасникам та учасницям, що перед ними на екрані буде з'являтися певний факт (матеріал для розповсюдження), а їм потрібно визначитися – вірять вони йому чи ні (ви можете використати для цього певний цифровий інструмент, наприклад Kahoot, або ж просто просити учасників нотувати свої думки). Після кожного факту буде відбуватися обговорення (якщо ви використовуєте щось на кшталт Kahoot, то у вас буде видно кількість учасників, які відповіли «вірю» або «не вірю»). Спочатку охочі можуть обгрунтувати свій вибір. Важливо, щоб обговорення було конструктивним і учасники висловлювали свої аргументи. Після того, як всі охочі висловлять свої думки, буде обговорення. Ваше завдання – ставити питання, спонукати учасників розкривати свої точки зору і аргументувати їх.
------------	--

	Якщо ж гра групова, то ви можете підготувати факти у вигляді слайд-презентації і по ходу зачитування кожного факта давати командам 2–3 хвилини домовитися про спільне рішення. Команди фіксують це на папері, в кінці передають вам, ви рахуєте результат, і далі так само відбувається обговорення кожного факту. Питання для рефлексії: 1. Що нового дізналися під час гри? 2. Які нові ідеї отримали? 3. Які думки змінили під час гри? Презентація основного матеріалу – 60 хв. Підготуйте презентацію з визначенням корупції, де можна зустріти її в університетах тощо (Теоретична частина посібника)
Поради фасилітатору / фасилітаторці	Під час гри «Вірю – Не вірю» визначте конкретні аспекти боротьби з корупцією, які ви хочете включити в гру. Наприклад, це може бути розкриття корупційних схем, створення ефективних антикорупційних органів, впровадження прозорості у владі, навчання громадян антикорупційним практикам тощо. Головна мета гри – створити простір для обговорення та розуміння проблеми корупції, а також стимулювати учасників виражати свої думки та аргументувати їх. Після гри вам потрібно плавно перейти до презентації. Під час презентації постійно звертайтеся до учасників та учасниць, ставте питання – що знають, що думають чи мають приклади тощо.
Матеріал для розповсюдження	Приклади фактів для гри «Вірю – Не вірю» Правда: • Найбільший хабар в Україні зафіксований правоохоронцями – 722 млн грн., фігурував він у справі Романа Насірова. • Для корупціонерів є окреме місце у пеклі і там: вони киплять у смолі (таке описав Данте у “Божественній комедії”) • 84% українців вважають, що «через корупцію ми втратимо і єдність, і підтримку партнерів, і перемогу» • За даними міжнародної організації Transparency International, Україна отримала 36 балів зі 100 в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) за підсумками 2023 року та посіла 104-те місце в рейтингу серед 180 країн. Відзначають також, що Україна стала однією із 17 держав, які в цього річного рейтингу CPI продемонстрували свій найкращий показник за весь час, а загалом за 10 років країна покращила свій показник на 11 балів.

	• В Україні 17,1% населення та 7,9% бізнесу були залучені до корупційних відносин у зв'язку з вимогою з боку представників органів влади або інших організацій щодо здійснення неофіційних платежів чи надання послуг. • В Іраку є 48 кримінальних і релігійних злочинів, за які передбачена страта, в тому числі так карають за корупцію. Брехня: • В Україні 86,7% населення та 75,2% бізнесу були залучені до корупційних відносин у зв'язку з вимогою з боку представників органів влади або інших організацій щодо здійснення неофіційних платежів чи надання послуг (Правда: В Україні 17,1% населення, 7,9% бізнесу) • У Росії щорічний обсяг корупції становить 1 мільйон доларів (Правда: \$300 млрд, що дорівнює річному ВВП Греції). • Україна входить до топ-10 найкорумпованіших країн світу (Україна попри війну та інші чинники, просувається і зменшує рівень корупції)
--	--

Назва	Етична дилема: симуляція та дискусія. Завершення дня
Час виконання	120 хв
Мета	Розширити знання щодо етичних дилем у сфері корупції, критично осмислити та проаналізувати складні ситуації стосовно корупції та її проявів
Передумови	Розуміння того, що таке дилема, які бувають види етичних дилем та які існують шляхи їх вирішення (матеріал для розповсюдження). Це можна надіслати заздалегідь або ж коротко продемонструвати на сесії
Матеріали	Матеріал для розповсюдження: презентація про дилеми, картка з інструкцією (або слайди), картки з описом кейсів, картки з ролями
Методологія	Розробка гри-дилеми – не проста навчальна задача. При конструюванні ігор-дилем варто спиратися на ідею експериментального навчання. Згідно з нею, учасники повинні активно розвивати свої навички, щоб самостійно набути тактичних знань і вмінь.

Навчання має відбуватись на досвіді. Принципи, які підтримують цю ідею, мають бути дотримані у дизайні гри-дилеми:

- «спочатку практика – потім теорія»: теоретичний зміст не надається заздалегідь, а здобувається під час вирішення реалістичних проблем. Окрім того, що досвід робить людей сприйнятливими до теорії, це одночасно тренує вміння розв'язувати проблеми в абсолютно нових ситуаціях;
- «рефлексія обов'язкова» – набутий досвід необхідно концептуалізувати та закріпити після кожного сценарію. Цей процес об'єднує знання та успішні стратегії застосування цих знань, які є типовими компетентностями експерта;
- «короткий цикл» – що дає змогу швидко повторювати короткі вправи і зіткнутися з якомога більшою кількістю різних налаштувань протягом визначеного часу (тренування має відбуватись не довше одного дня);
- «поступове збільшення складності» – замість одного великого сценарію слід програти серію сценаріїв, складність яких поступово зростає;
- «виклик» – навчальні проблеми мають бути досить складними, щоб кинути виклик, бо навчання зі складнощами – це короткий шлях до кваліфікації;
- «тренування частини завдання» – гра має бути спрямована лише на прийняття рішень і відділена від процедурного контексту.

Дизайн гри з дилемою зазвичай складається з таких елементів:

- проблема. Має бути всеосяжною, неоднозначною, не одновимірною і не технічною, складною (складатися з багатьох дилем) і вимагати прийняття стратегічного рішення;
- роль (актор): усім гравцям призначається одна роль, яка є фіксованою для всієї гри. Актор та його повноваження пов'язані з проблемою;
- дорадчі ролі: радники, які надають аргументи, щоб мотивувати «так» чи «ні» рішення. Може бути до 10 радників. Поради (кількість радників) для кожної дилеми мають бути збалансовані: мають бути радники, які кажуть «так», і радники, які кажуть «ні», бажано майже у рівній кількості. Але якщо є один дійсно вагомий аргумент, можна вирішити, щоб інші радники заперечували цей аргумент, і таким чином створили баланс у якості замість кількості.

Кожна порада має ґрунтуватися на 1 або 2 переконливих аргументах.

Поради слід формулювати дуже стисло; не варто згадувати всі деталі та бути дипломатичними. Краще – чорно-білі точні поради замість сірих.

Радники мають представляти всі інтереси, думки та/або організації. При визначенні радників рекомендується вибирати різні рівні.

Дорадчі ролі, які часто використовуються та змішуються в іграх: національні агентства, керівництво університету, МОН, НАЗК, НАБУ.

Дилеми мають задовольняти такі вимоги:

- двійковість – повинні мати лише два варіанти відповіді: «так» чи «ні»;
- реальність – варіанти (так чи ні) повинні мати недоліки (подвійне зв'язування);
- реалістичність для цільової групи: багато рішень, які ми вважаємо дилемами, для практиків є безглуздими, потрібно це перевірити;
- незалежність – кожна дилема має бути незалежною у серії дилем, не впливати на загальний хід сценарію, щоб уникнути зайвої деталізації;
- передісторія – пояснює поточну ситуацію та містить інформацію про: відповідних акторів (державні та недержавні), кілька важливих подій (минулих, поточних, запланованих), географічне та часове просторове середовище, деякі виклики, з якими доводиться стикатися акторам.

Зворотний зв'язок

Для деяких ігор можна надавати заздалегідь приготовлені відгуки про ухвалені рішення. Це необов'язково. Такі відгуки мають форму журнальної статті. Вони містять опис того, що сталося, якщо ухвалене рішення «так» (або – що сталося при рішенні «ні») та забезпечать перехід до наступних подій.

Рефлексія

Основна дискусія відбувається після гри в дилему. Модератор дозволяє всім запропонувати свій вибір і, що важливо, свою мотивацію та аргументи.

Зручно використовувати інструменти підтримки, такі як система електронного голосування, яка забезпечує швидкий огляд відмінностей у відповідях. Це також полегшує анонімну реєстрацію результатів, що може бути корисним для виявлення спільних тем під час багаторазової гри в дилему.

Журнал також є корисним для оцінки дилем. Іноді здається, що дилема не є справжньою, що може відобразитися в одностайних балах.

Інструкція

1. Поясніть учасникам та учасницям, що корупція, визначена як зловживання владою чи посадою для особистої вигоди, порушує основні принципи справедливості, довіри та ефективного управління. Однак у боротьбі з корупцією часто виникають складні етичні ситуації, які вимагають глибокої рефлексії та вибору між двома або більше конфліктуючими цінностями. Насамперед важливо зазначити, що доброчесність і протидія корупції є важливими аспектами будь-якого ефективного суспільства. Доброчесність передбачає чесність, відсутність будь-яких спроб зловживання владою чи ресурсами. Протидія корупції покликана забезпечити прозорість, відповідальність та справедливість у державному управлінні та бізнесі.

Однак у реальному житті виникають ситуації, коли доброчесність може стикатися з іншими цінностями, а саме такими як особиста вигода, власна безпека чи захист близьких тощо.

2. Далі підготуйте та покажіть коротку презентацію про те, що таке етична дилема (матеріал до розповсюдження) – 10 хв.

3. Розкажіть суть вправи, роздайте картки з інструкцією або виведіть її на екран (матеріал до розповсюдження) – 10 хв.

4. Скажіть учасникам, що зараз вони побачать на екрані кейс, відповідно якого буде відбуватися гра (матеріал для розповсюдження). Учасникам потрібно обрати головних акторів ситуації (матеріал для розповсюдження), а іншим – об'єднатися у дві рівнозначні (по можливості) групи – «радники ТАК» та «радники НІ» – 10 хв.

5. Дайте учасникам 10 хв для розподілу, об'єднання та обговорення.

6. Проведіть гру – 20 хв.

7. Надайте зворотний зв'язок – 10 хв.

8. Проведіть дебрифінг. Попросіть учасників сісти в коло, зняти із себе ролі (наприклад, встати і зняти із себе уявний скафандр, звільнивши спочатку праву, ліву руку, далі ноги та проговорити в голос своє ім'я та улюблений фрукт / овоч) та проведіть дебрифінг – 35 хв. після гри та 15 хв по завершенню дня.

Питання на дебрифінг:

- Чи змінилися ваші думки або почуття під час проходження вправи? Якщо так, то які саме аспекти змінилися і чому?
- Як ви обирали свої дії під час цієї ситуації? Які були ваші основні мотивації?

	• Якими моральними або етичними принципами Ви керувалися під час прийняття рішення? • Які можливі наслідки могли виникнути в результаті різних варіантів дій? Як ви оцінюєте ці наслідки з етичної точки зору? • Чи були ви впевнені в правильності вашого рішення? Чи могли б ви вчинити по-іншому? • Які ви взяли з цієї ситуації важливі знання або навички з етики та доброчесності? • Як ви вважаєте, які кроки можна було б здійснити, щоб уникнути подібних дилем у майбутньому? • Чи були у вас сумніви або конфліктні почуття під час вирішення цієї ситуації? Як ви їх вирішували? І завершіть питанням щодо дня в цілому – запросіть учасників та учасниць до відкритого діалогу, дозволяючи їм вільно поділитися своїми думками, емоціями та враженнями після завершення дня.
Поради фасилітатору / фасилітаторці	1. Розподіл ролей може відбуватися двома шляхами – або учасники та учасниці самостійно вирішують, або витягають картки навмання. 2. Якщо ви маєте розв'язання дилеми, наприклад, у вигляді статті, обов'язково роздрукуйте учасникам короткий виклад шляхів розв'язання.
Додаткова інформація	Справа про рекордний хабар у 6 млн доларів : як суд покарав колишнього міністра екології.
Матеріал для розповсюдження	Матеріал для презентації про дилему, види етичних дилем та шляхи їх вирішення. Дилема – це ситуація, коли необхідно зробити важкий вибір між двома або більше альтернативами, які однаково небажані. В умовах гібридних загроз поширення корупції виникають дилеми. Коли цінності людини входять у конфлікт, створюються етичні або ще гірше – моральні дилеми. Етична дилема – це ситуація, в якій порушені правила життя конкретної особистості; вона зачіпає коло етичних питань: добро і зло, свобода та відповідальність, сенс життя, совість, обов'язок, щастя та інше. Найчастіше доводиться вибирати між тим, що правильно (з погляду моралі), але не вигідно людині, і тим, що погано для інших, але приносить особисту вигоду. У нашому випадку корупція та доброчесність.

Це – одна з найважчих ситуацій, в яку тільки можна потрапити. Необхідно вибрати один із взаємовиключних варіантів, причому обидва не принесуть нічого хорошого. Про дилеми люди зазвичай вважають за краще не замислюватися. А у тих, хто розмірковує, гіпотетичний вибір може і не збігтися з реальним, якщо виникне справжня дилема. Але саме перед такими дилемами ставлять гібридні зловмисники звичайних непідготовлених громадян. Пошук виходу із ситуації, яка не має хороших рішень, вимагає внутрішньої роботи людини із собою.

Рішення «нерозв'язних» дилем потребує не лише певного когнітивного рівня, але й розвинутого морального мислення. Моральні міркування людини розвиваються протягом всього її життя. І так само, як і когнітивні – вони можуть бути здобуті під час навчання. Визнання та знання того, як керувати етичними та моральними дилемами, можна вважати етичною навичкою.

Багатообіцяючим способом навчити ухвалювати рішення в умовах дилем є створення спільного ігрового середовища, у якому відбувається симуляція складної ситуації і люди співпрацюють для її вирішення через ухвалення рішень. В іграх з дилемами гравці занурюються у сценарій, який базується на гострій, всеосяжній, неоднозначній проблемі, яку не вийде класифікувати як одновимірну чи суто технічну. Гра в дилему дає змогу моделювати будову (структуру) ситуаційної обізнаності під час кризи та напрацювати навички контролю над складною ситуацією в міру її розвитку, що є однією з найскладніших частин в регулюванні кризи.

Які ж бувають етичні дилеми?

Розглянемо ситуацію, коли викладач із низькою заробітною платою стикається з можливістю взяти хабар. З одного боку, це може забезпечити йому додатковий дохід для підтримання родини чи рішення власних фінансових проблем. Але з іншого боку, це порушує доброчесність, сприяє поширенню корупції та порушує довіру громадян до освіти.

Ще однією етичною дилемою може бути ситуація, коли журналіст отримує конфіденційну інформацію про корупційні дії впливової особи. Журналіст має обов'язок розкрити правду та допомогти суспільству, засудивши корупцію. Проте, він також ризикує власною безпекою та може потрапити в конфлікт із впливовою особою, яка прагне зберегти свою владу.

Розв'язання етичних дилем, пов'язаних з доброчесністю та протидією корупції, вимагає глибокого обґрунтування та збалансованості. Одним із можливих підходів є дотримання універсальних етичних принципів, таких як принципи справедливості, гідності та відповідальності. У такому випадку особа повинна вибрати те рішення, яке найбільше відповідає цим принципам та сприяє загальному добру.

Особливо важливо враховувати контекст та можливі наслідки. Іноді може здатися, що прийняття «невеликої» компромісної дії на користь корупції може мати менше негативних наслідків, ніж відмова від неї. Однак це часто може призвести до загального погіршення ситуації та сприяти поширенню корупції на більшу кількість рівнів суспільства. Усі ці етичні дилеми підкреслюють складність боротьби з корупцією та важливість осмисленого та морально обґрунтованого вибору. Доброчесність – основний стовп побудови справедливого та ефективного суспільства, і розв’язання етичних дилем, пов’язаних з доброчесністю та протидією корупції, вимагає не тільки індивідуальної моральної сили, але й системних зусиль.

Одним із шляхів вирішення цих дилем є побудова сильних етичних стандартів та законів, які регулюють поведінку у сферах влади, бізнесу та громадянського суспільства. Такі стандарти сприяють зміні культури та настанов у суспільстві, відповідальності осіб за свої дії та накладаються певні обмеження на можливість корупційних дій. Подолання етичних дилем також потребує відповідної освіти та підвищення свідомості громадян. Інформовані та свідомі громадяни мають більшу ймовірність визнавати корупційні практики та бути готовими діяти для їх припинення. Широка інформаційна кампанія, спрямована на підвищення свідомості про негативні наслідки корупції, може зміцнити відразу до цього явища та підтримати бажання діяти етично. Необхідно також сприяти розвитку незалежних інституцій, які відповідають за контроль за дотриманням закону та етичних норм. Суди, правоохоронні органи, органи державного контролю та громадські організації мають бути здатні ефективно реагувати на корупційні порушення та надавати можливість для відповідальності за них.

В ідеальному сценарії вирішення етичних дилем, пов’язаних з доброчесністю та протидією корупції, вимагає комплексного підходу, що об’єднує індивідуальні зусилля, системні реформи та культурні зміни. Це завдання, яке потребує часу, терпіння та спільних зусиль усіх членів суспільства. Проте подолання корупції та встановлення високих стандартів доброчесності – необхідна передумова для створення справедливого, успішного та стійкого суспільства. Підтримувати точну спільну операційну картину та досягти спільної ситуаційної обізнаності значно складніше, ніж отримати індивідуальну ситуаційну обізнаність. Отже, формат командної гри є ефективним і з точки зору тренування навичок співпраці та взаємодії.

Дизайн гри (інструкція)

1. Проблема – має бути всеосяжною, неоднозначною, неоднорозмірною і нетехнічною, складною (складатися з багатьох дилем) і вимагати прийняття стратегічного рішення.

2. Роль (Актор) – кожному призначається одна роль, яка є фіксованою для всієї гри. Актор та його повноваження пов'язані з проблемою.

3. Дорадчі ролі – радники, котрі надають аргументи, щоб мотивувати «так» чи «ні» рішення. Може бути до 10 радників. Поради (кількість радників) для кожної дилеми мають бути збалансовані: мають бути поради, які кажуть «так», і радники, які кажуть «ні», бажано майже у рівній кількості. Але якщо є один дійсно вагомий аргумент, можна вирішити, щоб інші радники заперечували цей аргумент, і таким чином створили баланс у якості замість кількості.

Кожна порада має ґрунтуватися на 1 або 2 переконливих аргументах.

Поради слід формулювати дуже стисло; не варто згадувати всі деталі та бути дипломатичними. Краще – чорно-білі точні поради замість сірих.

Радники мають представляти всі інтереси, думки та/або організації.

При визначенні радників рекомендується вибирати різні рівні. Дорадчі ролі, які часто використовуються та змішуються в іграх – національні департаменти, національні агентства, керівництво університету, МОН, НАЗК, НАБУ.

4. Дилеми мають задовольняти такі вимоги:

- двійковість – повинні мати лише два варіанти відповіді: «так» чи «ні»;
- реальність – варіанти (так чи ні) повинні мати недоліки (подвійне зв'язування);
- реалістичність для цільової групи: багато рішень, які ми вважаємо дилемами, для практиків є безглуздими, потрібно це перевірити;
- незалежність – кожна дилема має бути незалежною у серії дилем, не впливати на загальний хід сценарію, щоб уникнути зайвої деталізації.

Передісторія – пояснює поточну ситуацію та містить інформацію про:

- відповідних акторів (державні та недержавні);
- кілька важливих подій (минулих, поточних, запланованих);
- географічне та часове просторове середовище;
- деякі виклики, з якими доводиться стикатися акторам.

5. Зворотний зв'язок.

6. Рефлексія.

Картки з прикладами кейсів

Картка 1. Студент дізнається про неетичну практику в університеті, але боїться повідомити про це, оскільки це може вплинути на його стосунки з викладачами чи ректором. Важливо вирішити, як зберегти чесність та водночас сприяти корекції негативних практик.

Картка 2. Ви – доброчесний детектив НАБУ. Вам потрібно дати хабар, щоб врятувати здоров'я близької людини.

Картка 3. Ви – студент університету. Вам відомо, що один із ваших одногрупників дав хабар викладачу, аби отримати вищий бал за екзамен, тим самим потрапивши до списку стипендіатів, що, власне, є порушенням чесності та справедливості рейтингу. Ви вважаєте викладача професіоналом своєї справи і ніколи не чули раніше (і самі з таким не стикалися), аби він вимагав хабаря.

Картки з ролями до пропонованих кейсів

До кейсу 1:

1. Студент, який думає про подарунок для викладача
2. Викладач
3. Друзі, які давали хабар
4. Друзі, які проти корупції
5. Уповноважений в університеті із боротьби з корупцією
6. Декан факультету

До кейсу 2:

7. Лікар, який вимагає хабар
8. Близька людина, яка провокує на хабар
9. Колега, який проти надання хабаря
10. Колега, який давав хабар
11. Начальник, який знає про ситуацію
12. Детектив

До кейсу 3:

13. Студент, який дав хабар
14. Викладач
15. Студент, який став свідком
16. Студент, який не отримає стипендію через корупцію
17. Декан
18. Ректор
19. Студенти, які заохочують розповісти про корупцію
20. Студенти, які підтримують корупцію

Назва	Що таке доброчесність?
Час виконання	90 хв
Мета	Підвищити обізнаність молоді у темі доброчесності, приділити особливу увагу академічній доброчесності
Передумови	–
Матеріали	Фліпчарт, папір для фліпчарту, маленькі наліпки, кольорові маркери, ручки, проектор та екран, підготовлені листки для «Капусти», презентація про доброчесність. Матеріал для розповсюдження: картки зі словами для гри «Діксіт»
Методологія	Брейншторм – це метод творчого групового мислення, який використовується для генерації ідей, рішень або способів вирішення певної проблеми або завдання. У брейнштурмі учасники групи стимулюють один одного до висловлення ідей, не обмежуючись критикою або оцінкою. Важливою частиною брейнштормінгу є генерація якомога більшої кількості ідей, незалежно від їхньої реалістичності чи практичності. Після того, як всі ідеї були зібрані, вони можуть бути проаналізовані, відсортовані та використані для подальших дій. Асоціативна гра Потрібно визначити основні поняття та обрати ключові терміни або поняття, пов'язані з боротьбою з корупцією. Це може бути, наприклад, «прозорість», «антикорупційні органи», «громадський контроль», «недоторканність» тощо. Далі потрібно розробити картки асоціацій: на кожній картці написати одне ключове слово або поняття, пов'язане з боротьбою з корупцією. Наприклад, якщо обрано «прозорість», на картці може бути написано «відкритість, доступ до інформації, публічна звітність».
Інструкція	1. «А що було вчора?» – 20 хв. Розпочніть день з пригадування вчорашнього дня. Можете просто запитати в учасників «Що було вчора?», «Що найбільше запам'яталося?» тощо або можете підготувати «капусту». На аркушах А4 напишіть по слову чи словосполученню, які звучали і більш детально проговорювалися вчора. Зробіть із цих аркушів капусту, намотавши один аркуш на інший.

	Підготуйте заздалегідь музику. Попросіть учасників стати в коло і скажіть, що зараз по колу буде рухатися «капуста», на фоні буде звучати музика, а той учасник чи учасниця, на кому музика зупиниться, розгортає верхній листок капусти та розповідає коротко (до 30 секунд), що пам'ятає зі вчора про те, що написано на листку. І далі гра продовжується. 2. Брейншторм «А де шукати корупцію?» – 25 хв. Попросіть учасників подумати (побрейнштормити) про питання, де можна зустріти корупцію в університеті. Роздайте кожному по 2 маленькі стікери, і нехай кожен індивідуально на цих стікерах запише відповідь (коротку) на питання. Далі зберіть стікери та, озвучуючи кожен, об'єднуйте ті, які схожі, і систематизуйте все на фліпчарті. За потреби доповнюйте ідеї (якщо в учасників з'являться нові). 3. Гра на асоціації «Діксіт» – 30 хв. Скажіть учасникам, що зараз відбудеться гра на асоціації «Діксіт». Розкажіть правила гри. Кожен учасник отримує картку асоціації та має пояснити, як його асоціація пов'язана з боротьбою з корупцією. Час для кожної асоціації – 2 хв. Після того як кожен учасник поділиться своєю асоціацією, відкрийте обговорення. Дозвольте учасникам ділитися своїми думками, ставити питання та висловлювати власні асоціації. Об'єднайте учасників в групи та дайте їм завдання розробити спільні асоціації для боротьби з корупцією. Це може створити платформу для обміну ідеями та спільної роботи. Запитайте учасників, чи змінилися їхні уявлення щодо боротьби з корупцією, чи є нові ідеї чи перспективи. Запросіть учасників поділитися власним досвідом, коли вони стикалися з академічною недоброчесністю та як боролися з цим явищем. 4. Підготуйте коротку презентацію про академічну доброчесність – 15 хв.
Поради фасилітатору / фасилітаторці	Якщо на початок дня Ви готуєте «капусту», то зважте на час. Якщо у вас його небагато, то робіть не більше ніж 10 слів. Якщо ви вважаєте, що аудиторія не достатньо обізнана з темою академічної доброчесності, то можна збільшити час на презентацію, а брейншторм та групову дискусію об'єднати.

Додаткова інформація	–
Матеріал для розповсюдження	–
Назва	Антикорупційні дебати
Час виконання	90 хв
Мета	Навчити молодь діяти за принципами доброчесності та створити умови, за яких у них сформується нетерпимість до корупції.
Передумови	–
Матеріали	Папір А4, ручки, схема дебатів (слайд). Матеріал для розповсюдження: папірці з ролями, картки з кейсами (або слайди).
Методологія	Дебати. Ця вправа – структурований публічний обмін думками між двома сторонами з певної теми. Ви можете обрати будь-який формат дебатів – за форматом «Карла Поппера», Формат «Лінкольна-Дугласа», за форматом класичних британських дебатів тощо.
Інструкція	1. Гра «Антикорупційні дебати» – 90 хв. 1. Поясніть учасникам, що зараз буде відбуватися симуляційна вправа – дебати. 2. Об'єднайте учасників у 6 груп – три команди ЗА та три команди ПРОТИ (ви можете наперед підготувати аркушки з написом ролі та номером кейсу і попросити учасників витягнути кожному та кожній 1 папірець) – ЗАкейс1, ПРОТИкейс2 і т.д. 3. Поясніть, що є три основні кроки дебатів: кожна команда формулює свої вступні аргументи ЗА або ПРОТИ твердження (по 4 хвилини);

	- кожна команда може спростувати та відповісти на аргументи іншої команди (по 3 хвилини); - кожна команда робить підсумкову заяву (по 1 хвилині). Наголосіть, що під час дебатів кожен має мудро використовувати час на представлення аргументів своєї сторони. Таким чином, команди генерують аргументи, обирають по 1 гравцю для першого та другого туру дебатів. Починає дебати команда «За», наводячи свої аргументи. Далі команда «Проти» виступає зі своїми аргументами. Відразу після цього команда «За» відповідає чи спростовує позицію опонентів, відповідно, те саме робить далі команда «Проти». І на завершення третьої гравець кожної команди підбиває підсумки. 4. Виведіть на екран перший кейс (матеріал для розповсюдження) та дайте команді 5-7 хвилин на підготовку. І так пройдіть всі три кейси. 5. Зберіться в загальне коло та проведіть рефлексію – 20 хв. Питання на рефлексію: - Як вам було в своїй ролі? Чому? - Які аспекти ситуації виявилися найбільш складними для аргументації? - Чи були у вас особисті переконання чи погляди, які змінилися після цієї вправи? Якщо так, то які саме? - Чи змінилися ваші погляди на корупцію та доброчесність після дебатів? Які фактори вплинули на вашу думку?
Поради фасилітатору / фасилітаторці	Ви можете, окрім команд «ЗА» та «ПРОТИ» створити команду суддів, які наприкінці кожного раунду мають висловити свою позицію щодо переможця дебатів. Якщо така група у вправі буде, то варто надати учасникам та учасницям критерії, за якими вони мають оцінювати виступи (аргументи) команд і у підсумку визначити переможців.
Додаткова інформація	Посібник для дебатів.
Матеріал для розповсюдження	Приклади сценаріїв для дебатів Сценарій 1: Ірина щойно закінчила навчання і шукає роботу. Вона саме звернулася до офісу компанії ABC – і виявилось, що батько Ірини знає когось, хто працює в ABC. Щоб допомогти дочці отримати роботу, він запрошує свого друга на дорогу вечерю та купує йому гарний подарунок.

Твердження для дебатів: Тату Ірини варто запросити свого друга на вечерю та купити йому гарний подарунок.

або

Використання особистих зв'язків та подарунків батьком Ірини для того, щоб допомогти їй отримати роботу в компанії, де працює знайома особа, порушує прозорість та об'єктивність процесу найму.

Сценарій 2: Максим отримав стипендію на навчання в Німеччині й дуже з цього тішився. Щоб поїхати до Німеччини, Максим має отримати паспорт, на що треба два місяці, а заняття починаються вже через місяць. Службовець центру надання адміністративних послуг пропонує прискорити процес видачі Максимового паспорта за додаткову плату.

Твердження для дебатів: Максиму варто скористатися «додатково оплачуваними» послугами працівника ЦНАП.

або

Пропозиція сплати додаткової плати за прискорену видачу паспорта порушує принципи рівності доступу до послуг та створює нерівності серед громадян залежно від їхнього матеріального стану.

Сценарій 3: Юлія вирішила розпочати власний бізнес. Хоча Юлія молода, її бізнес-ідея сколихне місцеву промисловість. Розпочинаючи діяльність, Юлія зустрічається з кількома місцевими чиновниками, щоб оголосити про свої ділові наміри. Вона знає, що якщо ці чиновники будуть на її боці, то вести бізнес буде набагато простіше.

Твердження для дебатів: На зустріч із місцевими чиновниками Юлі варто взяти з собою два конверти з «подяками за сприяння».

або

Використання «додаткового» впливу на місцевих чиновників для сприяння своєму бізнесу Юлії порушує принципи конкурентної боротьби та рівних можливостей для всіх учасників ринку.

Назва	Світове кафе «Про доброчесність»
Час виконання	90 хв
Мета	Навчити учасників та учасниць визначати та знаходити корупційні ризики у ЗВО та обговорити інструменти / ідеї як з ними боротися
Передумови	Заздалегідь підготуйте потрібну кількість столів та стільців біля кожного столу. Оптимально – 3-4 столи. На кожному столі розмістіть аркуш для фліпчарту та маркери
Матеріали	Аркуші для фліпчарту, маркери, малярний скотч
Методологія	Світове кафе – форма групового обговорення, що дає змогу кожному та кожній висловити власні думки стосовно декількох питань. Ця форма роботи передбачає наявність локацій зі столами, за якими відбувається обговорення одного з питань. 3-поміж учасників та учасниць обираються «хранителі» / «хранительки», які будуть модерувати обговорення за столом і вести записи на фліпчартному аркуші.

Інструкція	1. Об'єднайте учасників у групи – 10 хв. Для цього заздалегідь підготуйте слова, які пов'язані з темою тренінгу. Наприклад, провина, плагіат тощо та роздрукуйте (напишіть) кожен літеру кожного слова на окремому папірці. Слова мають бути такими по довжині, аби у вас сформувалася потрібна кількість груп з присутніх учасників та учасниць. Роздайте учасникам літери та нехай вони спробують здогадатися, що це за слова і «скластися» в них. 2. Вправа: Світове кафе – 80 хв. 1. Попросіть учасників подумати про ті сфери / напрямки, в межах яких вони бачать потребу змін щодо організації антикорупційної роботи в закладах вищої освіти та в молодіжному просторі (або ж, виходячи з попередньої роботи у вигляді бренішторму чи групової дискусії, ви можете це зробити на перерві самостійно) – 10 хв. 2. Запросіть учасників індивідуально згенерувати 2 ідеї та записати на папірцях – 5 хв.
------------	---

3. Підготуйте тим часом на фасилітаційній тканині, на стіні чи на підлозі місце для об'єднання індивідуальних пропозицій у певні сфери / напрями. Змодеруйте цей процес. Вам потрібно, аби утворилося 3–4 укрупнених напрями – 10 хв.

4. Об'єднайте учасників у групи.

5. Поясніть учасникам та учасницям, що на наступному етапі вони матимуть можливість заглибитись в кожен напрям змін. Цей процес буде відбуватись за допомогою методу «Світове кафе».

6. Презентуйте учасникам та учасницям метод світового кафе.

- Поясніть, що буде три (або чотири) столи з питаннями для обговорення – а саме що (які дії, кроки, завдання) потрібно зробити, аби змінити певний напрям щодо організації антикорупційної роботи в закладах вищої освіти та/або в молодіжному просторі.
- За кожним столом група має обрати хранителя/хранительку столу – особу, яка буде модерувати обговорення й вести записи. Важливо, щоб хранителі / хранительки не нав'язували власну позицію, уміли слухати й формулювати думки, а також були готові взяти на себе відповідальність за результат обговорень і могли за презентувати кінцевий результат роботи груп щодо цього питання.
- Перший раунд обговорення за одним столом триває 15 хв. Після цього кожна група переходить до іншого столу, а хранитель / хранителька залишається й інформує нову групу про вже напрацьовані ідеї та пропозиції, після чого учасники та учасниці з нової групи додають власні ідеї щодо обговорюваного питання. Другий і третій раунди тривають по 7 хвилин кожен.
- Після останнього раунду хранителі / хранительки презентують результати обговорення в загальному колі.

7. Попросіть учасників та учасниць об'єднатись у групи та запропонуйте групам обрати хранителя / хранительку за кожним столом та розпочати обговорення.

8. Після закінчення часу для обговорення в рамках раунду попросіть групи перейти до іншого столу.

9. Після останнього раунду запросіть хранителя / хранительку кожного столу презентувати результати обговорення в загальному колі. Кожен хранитель / кожна хранителька має три хвилини для презентації результатів.

10. Після завершення презентацій результатів перейдіть до обговорення в колі – 15 хв.

	Питання для рефлексії: • Як вам працювалося над цим завданням? • Що було легко обговорювати, а що важче? Як ви думаєте, чому? • Що нового ви дізнались в процесі виконання вправи? • Як ви можете використати результати цієї вправи у вашій роботі / діяльності?
Поради фасилітатору / фасилітаторці	Під час проведення світового кафе ви можете запропонувати учасникам та учасницям самостійно об'єднатись у групи або провести будь-яку коротку вправу на об'єднання в групи (наприклад, за допомогою руханки «Атоми-молекули» чи за допомогою рандомного вибору стікерів різного кольору).
Додаткова інформація	-
Матеріал для розповсюдження	-

Назва	Фінальна рефлексія. Планування наступних кроків
Час виконання	90 хв
Мета	Зібрати в учасників і учасниць враження від тренінгу, здійснити оцінку проведеної роботи, підбити підсумки тренінгу та запланувати майбутні кроки.
Передумови	-
Матеріали	М'яч або інший предмет, який можна передавати по колу. Фліпчарт, лист для фліпчарту з підготовленими фразами для вправи «Мій наступний крок», проектор, екран, вихідне анкетування, анкета зворотного зв'язку
Методологія	-

1. «Коло вдячності» – 20 хв.

Попросіть учасників та учасниць утворити коло і передати один одному уявний (або можете взяти справжній) «м'яч вдячності». Коли учасник чи учасниця отримує цей «м'яч», то потрібно висловити подяку наступному учаснику за те, що він / вона зробили або сказали під час тренінгу. Після того як учасник / учасниця висловлює свою вдячність, то «м'яч» передається наступній особі в колі, і так далі. Ця вправа дає змогу кожному учаснику відчувати та висловити вдячність за взаємну підтримку та співпрацю під час тренінгу.

2. «Мій наступний крок» – 20 хв.

Підготуйте на фліпчарті кілька фраз та запропонуйте учасникам та учасницям по черзі продовжити одну з них.

Приклади фраз:

- «Після цього тренінгу я відчуваю, що можу... »
- «Я більш впевнений / впевнена в своїх здатностях.... »
- «Тепер я готовий / готова до...»
- «Мені дуже подобається ідея про... »
- «Мені особливо корисною була інформація про... »
- «Цей тренінг надав мені нові ідеї щодо... »
- «Тепер я готовий / готова реалізувати...»
- «Мій наступний крок – це...»
- «Тепер я готовий долучитися до...»
- «Отримані знання дадуть мені можливість...»

3. Вихідне анкетування – 10 хв.

Поясніть учасникам та учасницям, що вам важливо зрозуміти приріст знань під час тренінгу і що це насамперед оцінка для тренерів та організаторів. Якщо у вас достатньо часу і ви будете вважати це за необхідне, можете обговорити правильні відповіді анкети.

Виведіть qr-код на екран або скиньте посилання в спільний чат учасників та учасниць.

4. Що далі? – 20 хв.

Якщо це тренінг для тренерів / фасилітаторів, то обговоріть з ними їхні майбутні кроки щодо організації тренінгів у своїй громаді чи для певної цільової аудиторії.

Якщо це тренінг для учасників, то попросіть їх продовжити фразу «Після цього навчання мій перший крок для посилення академічної доброчесності (або на шляху боротьби з недоброчесністю чи з корупцією) буде...»

	5. Анкета зворотного зв'язку – 10 хв. Поясніть учасникам та учасницям, що їхній зворотний зв'язок є надзвичайно важливим для оцінки. Якщо ви використовуєте електронну версію анкети (Матеріал для розповсюдження), то можна згенерувати QR-код, вивести на екран або скинути посилання в чат. 6. Завершальне слово від команди тренерів та організаторів. Спільне фінальне фото (із сертифікатами або без них) – 10 хв.
Поради фасилітатору / фасилітаторці	Ви також можете розіслати посилання на анкету зворотного зв'язку на електронні пошти учасників та учасниць. Але під час тренінгу є більша ймовірність, що її заповнять усі.
Додаткова інформація	–
Матеріал для розповсюдження	–

Альтернативна вправа для основної частини тренінгу, яка потребує попередньої підготовки або більш глибоких знань з тематики від учасників та учасниць

Назва	Антикорупційний муткорт
Час виконання	100 хв
Мета	Зібрати в учасників і учасниць враження від тренінгу, здійснити оцінку проведеної роботи, підбити підсумки тренінгу та запланувати майбутні кроки
Матеріали	Матеріали для розповсюдження: інструкція (роздрукована або слайд), картки з кейсами, картки з ролями
Методологія	Муткорт створений за принципом роботи Всеукраїнського Антикорупційного муткорта та складається із таких етапів: 1. Письмовий етап 2. Суд (дебати, усний етап)

1 етап.

1. Команди ознайомлюються із матеріалом, дилемою, з якою будуть працювати (5 хв)

2. Команди мають надати свої правові пропозиції для обох сторін (Обвинувачення та Захисту) (20 хвилин)

2 етап.

1. Перед проведенням судового засідання відбувається жеребкування, під час якого визначаються ролі команд у відповідному раунді.

2. Моделювання судових дебатів на будь-якому із раундів здійснюється у такій послідовності:

- представлення позиції Сторони обвинувачення (Обвинувачення);
- представлення позиції Сторони захисту (Захист);
- запитання Захисту до Обвинувачення;
- запитання Обвинувачення до Захисту;
- запитання судді до Обвинувачення;
- запитання судді до Захисту;
- узагальнююча промова Обвинувачення;
- узагальнююча промова Захисту.

3. Суддя має право в будь-який момент представлення позицій Сторін ставити уточнюючі запитання промовцю. Час, використаний на запитання судді, враховується у загальний час представлення позиції Сторони.

4. Після представлення позиції команди мають право по черзі поставити по два запитання команді-опоненту. Першість надається команді, яка виконує роль Захисту.

5. Інша команда може поставити запитання лише після надання повної відповіді на поставлені їм питання.

Відповісти на будь-яке запитання команда може відразу або має право попросити час до 1 (однієї) хвилини для підготовки відповіді на запитання.

6. Загалом таких запитань від судді не може бути більше, ніж 5 (п'ять) до кожної з команд, однак конкретна кількість можливих питань визначається з урахуванням загального часу проведення цього раунду.

7. Узагальнююча промова Сторін може включати узагальнення правової позиції сторони та висловлення контраргументів до попередніх виступів команди, яка виконує роль протилежної сторони.

	У кінці узагальнюючої промови кожної з команд має бути підбиття підсумків та наведення ключових аргументів на користь своєї правової позиції. Вказання нових аргументів, які не впливають з попередніх виступів команд чи які не розглядаються під час стадії запитань команд одна одній, на стадії узагальнюючої промови заборонене. 8. Часовий регламент: • представлення позиції Сторони – 10 хвилин на команду; • запитання Сторін одне одному – до 5 хвилин на команду; • запитання суддів до команд – до 10 хвилин на команду; • узагальнююча промова Сторони – 5 хвилин на команду; • коментарі судді – до 15 хвилин на обидві команди сумарно.
Інструкція	1. Оголосіть учасникам, що зараз відбудеться гра «Антикорупційний муткорт». 2. Об'єднайте учасників та учасниць у 3 команди – Обвинувачення, Захист, Судді (підготуйте наперед папірці і попросіть учасників витягнути по 1). 3. Поясніть учасникам суть гри, окремо роздрукувавши або показуючи на екрані інструкцію (Матеріал для розповсюдження). 4. Команди ознайомлюються із матеріалом, дилемою із якою будуть працювати (5 хв). 5. Відбувається гра – 75 хв: • представлення позиції Сторони обвинувачення (Обвинувачення); • представлення позиції Сторони захисту (Захист); • запитання Захисту до Обвинувачення; • запитання Обвинувачення до Захисту; • запитання судді до Обвинувачення; • запитання судді до Захисту; • узагальнююча промова Обвинувачення; • узагальнююча промова Захисту. 6. Рефлексія – 20 хв. Поверніться в коло, попросіть учасників зняти ролі та проведіть рефлексію: 1. Як вам було у своїй ролі? Чому?

	2. Які аспекти ситуації виявилися найбільш складними для аргументації? 3. Чи були у вас особисті переконання чи погляди, які змінилися після цієї вправи? Якщо так, то які саме? 4. Чи змінилися ваші погляди на корупцію та доброчесність після дебатів? Які фактори вплинули на вашу думку?
Поради фасилітатору / фасилітаторці	-
Додаткова інформація	instagram.com/vam_ukraine nabu.gov.ua/news/novyny-vseukrayinsky-antikorupciynyy-mut-kort-vypusknyky-antikorshkoly-nabu-uspishno-realizuvaty
Матеріал для розповсюдження	Інструкція для учасників 1 етап. 1. Команди ознайомлюються із матеріалом, дилемою, з якою будуть працювати (5 хв). 2. Команди мають надати свої правові пропозиції для обох сторін (Обвинувачення та Захисту) (20 хв). 2 етап. 1. Перед проведенням судового засідання відбувається жеребкування, під час якого визначаються ролі команд у відповідному раунді. 2. Моделювання судових дебатів на будь-якому із раундів здійснюється у такій послідовності: - представлення позиції Сторони обвинувачення (Обвинувачення); - представлення позиції Сторони захисту (Захист); - запитання Захисту до Обвинувачення; - запитання Обвинувачення до Захисту; - запитання судді до Обвинувачення; - запитання судді до Захисту; - узагальнююча промова Обвинувачення; - узагальнююча промова Захисту. 3. Суддя має право в будь-який момент представлення поставити запитання. Час, використаний на запитання судді, враховується у загальний час представлення позиції Сторони. 4. Після представлення позиції команди мають право по черзі поставити по два запитання команді-опоненту.

Першість надається команді, яка виконує роль Захисту.

5. Інша команда може поставити запитання лише після надання повної відповіді на поставлені їм питання. Відповісти на будь-яке запитання команда може відразу або має право попросити час до 1 (однієї) хвилини для підготовки відповіді на запитання.

6. Загалом таких запитань від судді не може бути більше, ніж 5 (п'ять) до кожної з команд, однак конкретна кількість можливих питань визначається з урахуванням загального часу проведення цього раунду.

7. Узагальнююча промова Сторін може включати узагальнення правової позиції сторони та висловлення контраргументів до попередніх виступів команди, яка виконує роль протилежної сторони. У кінці узагальнюючої промови кожної з команд має бути підбиття підсумків та наведення ключових аргументів на користь своєї правової позиції.

Вказання нових аргументів, які не впливають з попередніх виступів команд чи які не розглядаються під час стадії запитань команд одна одній, на стадії узагальнюючої промови заборонене.

8. Часовий регламент:

- представлення позиції Сторони – 10 хвилин на команду;
- запитання Сторін одне одному – до 5 хвилин на команду;
- запитання суддів до команд – до 10 хвилин на команду;
- узагальнююча промова Сторони – 5 хвилин на команду;
- коментарі судді – до 15 хвилин на обидві команди сумарно.

Приклади кейсів для розв'язання:

1 кейс

Дійові особи:

- **Іван:** сумлінний студент, відмінник у навчанні, виходець із малозабезпеченої сім'ї.
- **Олена:** подруга Івана, активістка студентського самоврядування, з амбіціями та прагненням до «легких» грошей.
- **Микола Петрович:** викладач, доктор наук, поважний у науковому середовищі, але з хиткими через особисті трагедії моральними принципами.
- **Сергій:** декан факультету, цинічний та корумпований чиновник.
- **Віктор:** ректор університету, чесний та принциповий керівник, який прагне очистити університет від корупції.

Ситуація:

Іван через складні сімейні обставини (хвороба матері) та необхідність підробляти змушений був пропустити кілька занять з дисципліни, яку веде Микола Петрович. Він переживає, що не зможе скласти іспит на високий бал, а це може поставити під загрозу його стипендію, яка є для нього єдиним джерелом доходу.

Микола Петрович, знаючи про складне становище Івана, щиро співчуває йому. Він пропонує студенту додаткові завдання, щоб той мав можливість покращити свою оцінку. Іван, завдяки своїй працьовитості та знанням успішно виконує всі завдання, отримуючи високі оцінки.

Олена, дізнавшись про ситуацію Івана, пропонує йому «вирішити питання» з Миколою Петровичем за допомогою хабаря. Іван, хоча й щиро вдячний за допомогу викладача, категорично відмовляється від такої пропозиції, адже це суперечить його принципам. Олена, обурена відмовою Івана, починає шантажувати його, погрожуючи розповісти про його пропуски декану.

Іван, розуміючи, що ризикує втратити стипендію, а можливо, й місце в університеті, йде на поступки Олені. Він збирає невелику суму грошей, яку їм з Оленою вдалося «позичити» у знайомих, і готує конверт.

Однак перед тим як йти до викладача, Іван випадково зустрічається з ректором, Віктором. Ректор, знаючи про складне становище Івана, щиро цікавиться його справами. Іван під впливом емоцій щиро зізнається ректору про свої проблеми, про шантаж з боку Олени та про свій намір дати хабар.

Ректор, обурений подібною поведінкою Олени та стурбований репутацією університету, організовує перевірку з питань запобігання корупції. Під час перевірки комісія знаходить конверт з грошима на столі Миколи Петровича.

2 кейс

Дійові особи:

- **Анна:** талановита студентка, випускниця бакалаврату.
- **Олег Петрович:** викладач, доктор наук, відомий своїми жорсткими вимогами та неординарними методами викладання.
- **Наталія:** завідувачка кафедри, принципова та чесна науковиця.

Ситуація:

Анна, готуючись до захисту дипломної роботи, розуміє, що не може розраховувати на високу оцінку від Олега Петровича.

Викладач протягом семестру ставився до неї упереджено, занижуючи оцінки за роботи та іспити. Анна, яка щиро прагне отримати диплом з відзнакою, опиняється в складній ситуації.

Олег Петрович, знаючи про прагнення Анни до досконалості, натякає їй на можливість «покращити» свою оцінку за дипломну роботу. Він пропонує їй «додаткові заняття», які насправді виявляються непристойними пропозиціями сексуального характеру.

Анна, обурена та шокована подібною поведінкою викладача, категорично відмовляється від його «пропозиції». Вона розуміє, що подібна ситуація є неприйнятною та потребує рішучих дій.

Анна, не маючи сил далі терпіти знущання з боку Олега Петровича, вирішує звернутися за допомогою до завідувачки кафедри, Наталії. Вона щиро розповідає їй про непристойні пропозиції викладача.

Наталія, обурена поведінкою Олега Петровича, організовує таємну зустріч з Анною та деканом факультету, Віктором. Під час зустрічі Анна ділиться своїми переживаннями, надаючи записи розмов з викладачем, які слугують доказами його корупційних дій.

Олег Петрович, стикнувшись з прямими звинуваченнями, категорично заперечує свою вину. Він запевняє Наталію, що Анна наговорює на нього, щоб помститися за занижені оцінки. Він звинувачує її в упередженості та особистій неприязні.

3 кейс

Дійові особи:

- **Анна:** сумлінна студентка, яка прагне до знань, але має обмежені фінансові можливості.
- **Артем:** друг Анни, активіст студентського самоврядування, бореться за справедливість.
- **Тетяна Валеріївна:** викладачка, яка використовує свою посаду для особистої вигоди.

Ситуація:

Анна та Артем, студенти 3 курсу, стикаються з неприйнятною ситуацією на одній із дисциплін. Викладачка Тетяна Валеріївна на першій парі повідомляє, що для вивчення її предмету студенти зобов'язані придбати методичку, написану нею. Ціна методички виявляється завищеною, що стає обтяжливим для багатьох студентів, включно з Анною та Артемом.

Не погодившись з подібною вимогою, Анна та Артем вирішують заощадити кошти та шукають альтернативні шляхи вивчення матеріалу.

Вони звертаються до бібліотеки, шукають електронні ресурси та конспекти у студентів старших курсів.

Тетяна Валеріївна, дізнавшись, що деякі студенти не придбали її методичку, розпочинає кампанію з дискредитації Анни та Артема. Вона занижує їм бали за активність на заняттях, ігнорує їхні правильні відповіді, а також необґрунтовано прискіпується до їхніх робіт.

Незважаючи на тиск з боку викладачки, Анна та Артем не здаються. Вони збирають докази необ'єктивного ставлення до них, шукають підтримку в інших студентів та викладачів.

Анна та Артем, розуміючи, що самотійно їм буде важко протистояти тиску з боку Тетяни Валеріївни, звертаються за допомогою до студентського самоврядування.

На зборах вони публічно описують ситуацію, наводять докази необ'єктивного ставлення до них з боку викладачки, а також закликають інших студентів, які стикалися з подібними проблемами, не мовчати.

■ ДОДАТКОВІ ІГРИ ТА ВПРАВИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ З ПРОЗОРОСТІ ТА ДОБРОЧЕСНОСТІ

1. «Антикорупційна мафія»

Інтелектуальна гра, що відображає модель боротьби добре організованої нечисленної групи корупціонерів проти неорганізованої більшості суспільства за контроль над спільним ресурсом – бюджетом міста. Гра розвиває навички роботи в команді, уміння аргументувати власну позицію, критично мислити та приймати рішення.

Ціль гри – дати молоді можливість на власному досвіді усвідомити важливість участі кожного громадянина у житті держави та відчувати, що завдяки об'єднанню та спільній узгодженій діяльності можна подолати навіть мафію та олігархів, які розкрадають державний бюджет. УВ антикорупційній «мафії» всі учасники гри – жителі міста N. Вони діляться на порядних громадян і безпринципних корупціонерів.

Головна мета гри:

- для жителів міста – виявити й кинути за ґрати корупціонерів;
- для корупціонерів – вкрасти весь бюджет міста або змусити жителів міста кинути до в'язниці один одного за підозрою в корупції.

Учасники отримують одну з таких ролей: Олігарх/иня, Корупціонер/ка, Громадянка/ин, Детектив/ка, Суддя, Мер/ка, Активіст/ка. Для того щоб бути хорошим гравцем, потрібно розуміти не тільки правила для своєї ролі, а й розуміти «корупційний ланцюжок», як він відбувається в реальному житті.

Посилання на «Антикорупційну мафію» та методичні рекомендації стосовно гри можна знайти за цим qr-кодом:

2. Антикорупційне «Що? Де? Коли?».

Гра проводиться для всіх команд одночасно в одному приміщенні. Завдання команд – своєчасно дати правильну відповідь на усі поставлені питання. За кожну правильну відповідь команда отримує один бал.

Місце команди визначається за кількістю балів за правильні відповіді на питання. Відповіді подаються в письмовій формі, якщо текст питання не вимагає іншого.

Оголошення питання: Рекомендуємо виводити питання на екран. Ведуча/ий оголошує номер питання, ставить саме питання й вимовляє слово «час», після якого починається відлік 60 секунд. У цей час вмикається музика. За 10 секунд до закінчення ведуча/ий повторює слово «час». Після цього ведеться зворотний відлік – 10 секунд. Після закінчення промовляється слово «нуль!». Музика затихає. Відповіді команд, капітани/ки яких підняли картки з відповіддю після слова «нуль!», не зараховуються.

Командою, яка вчасно здала картку з відповіддю, вважається та, капітан/ка якої не пізніше слова «нуль!» підняв/ла руку з відповідною карточкою догори чи передав/ла її ведучій/ому (а краще – волонтерам). Визначення своєчасності здачі відповіді – прерогатива ведучої/го. У випадку, коли команда не в змозі дати відповідь, вона має передати суддівській колегії пронумеровану чисту картку.

Волонтери збирають відповіді команд, один помічник перевіряє, хто дав правильну відповідь і повідомляє про це іншому помічнику, який, своєю чергою, вносить цю інформацію в турнірну таблицю. Письмові відповіді команд зберігаються до підбиття загальних підсумків етапів турніру.

Відповідь вважається правильною, якщо:

- Суть питання розкрита з конкретизацією, визначеною авторами питання при його підготовці шляхом вказання критеріїв заліку і ключових слів відповіді.
- Форма відповіді збігається з формою питання.
- Відповідь вважається неправильною, якщо:
- Команда дала два чи більше варіантів відповіді.
- Відповідь не розкриває суті питання з достатньою конкретизацією чи її форма не збігається з формою питання.
- У відповіді допущені помилки (неправильно вказані імена й назви, дати, спосіб дії тощо), що викривляють зміст відповіді; відповідь здана невчасно.

Бажано, щоб перевіркою правильності відповідей та внесенням результатів до турнірної таблиці займалися дві різні людини. Таким чином, вам вдасться зменшити ризик помилки і прискорити цю технічну процедуру. Для зручності підрахунків можна використати таблицю Excel і автоматично підсумувати результати команд.

Якщо після підрахунку балів кілька команд отримують однакову кількість балів, вони грають четвертий тур, який триває до обрання одного переможця. В іншому разі, переможні місця розподіляються відповідно до таблиці, а переможці отримують приз. Для заохочення можливий спеціальний приз за креативність.

Посібник для проведення антикорупційної гри «Що? Де? Коли?» знаходиться за цим qr-кодом:

Вправа, запропонована експертами UNODC, «Корупція – це я»

Після оголошення тем модуля вийдіть на середину класу та заявіть: «Корупція – це я. А зараз я хочу, щоб ви, знаючи, що я є реальним втіленням корупції, встали зі своїх місць і відповідно розташувалися. Пройдіть, будь-ласка, до будь-якого куточка аудиторії, де вам захочеться побути. А після цього залишайтеся на тому місці й зберігайте тишу». Ймовірно, студенти вагатимуться та скося зиркатимуть одне на одного. Якщо вони не виконують вищезгадану вказівку, викладач може навести додаткові роз'яснення: «Ми наразі проводимо експеримент. Ви повинні зараз уявити, що саме я і є корупцією, ця корупція перебуває тут і зараз, саме на тому місці, де я стою. І ось виходячи з цього, ви маєте розташуватися де завгодно в цьому класі». Дайте студентам хвилину-дві на знаходження свого місця, нагадайте їм, що вони мають припинити рухатися після того, як на ньому розташуються, а як тільки всі завмруть на місці, розпочніть двоетапне опитування. Перший етап – запитання до всіх студентів: «Чому ви вибрали саме це місце в аудиторії?».

Зазвичай кілька студентів піднімають руки, але, якщо цього не стається, викладач може просто спитати про це студентів у довільному порядку. Важливо перефразовувати відповіді студентів та запитувати «Чи це справді так?», щоб дати їм можливість уповні сформулювати та підтвердити власні аргументи на користь стояння або сидіння саме там, де вони є, а іншим студентам – можливість краще обмізкувати почуті аргументи та почати міркувати над власними. Якщо в класі не більше 15 студентів, такий діалог можна провести з кожним / кожною, адже більшості буде потрібно від 5 до 30 секунд, щоб дати відповідь. Після того як перші студенти дадуть відповіді, іншим буде потрібно на це менше часу, адже багато хто просто повторить слова тих студентів, які відповідали перед ними. Після розбору кількох відповідей на це запитання на другому етапі опитування студентам пропонується зіставити своє розташування в класі з їхнім визначенням корупції. Наприклад: «Пане / пані..., ви зазначили, що відійшли далеко від корупції, щоб утекти або триматися на безпечній відстані від неї. Чому ви це зробили? Що означає або чим є для вас корупція?» «Пане / пані..., ви зазначили, що ваша близькість до корупції означає, що ви зацікавлені сміливо протистояти їй. Але як ви це розумієте? Чому таке протистояння є важливим?» «Пане / пані..., а ви обрали позицію, яка дає вам можливість критичного спостереження за корупцією. Чому це важливо? Чим, згідно з вашим розумінням, є корупція? Чому за нею слід спостерігати або вести її моніторинг?».

ВАЖЛИВО! Вправа має відбуватись в атмосфері повного прийняття. Ви можете додатково зазначити, що наш спільний та індивідуальний досвід «обнуляється» і далі ми рухаємось в напрямі доброчесних стратегій поведінки. Також наголосіть, що корупція так чи інакше проявляється у житті кожного, спонукаючи до роздумів над реальним місцем цього явища у житті.

■ КОРИСНІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ПОСИЛАННЯ

1. [Курс для викладачів закладів вищої освіти «6 кроків до доброчесності: від теорії до практики»](#)

Цей онлайн-курс, розроблений НАЗК, простою мовою відповідає на ключові питання та дає необхідну інформацію й інструменти для запобігання та протидії корупції.

Тренінг складається з чотирьох модулів, які можна проходити послідовно.

Курс містить відеоматеріали, змістовні інтерактивні тексти та список цікавих ресурсів для більш глибокого самостійного вивчення тем, який Ви знайдете за посиланням.

2. [Базовий курс для студентів «YOUніверситет»](#)

Цей онлайн-курс розроблений НАЗК саме для студентів, адже студенти завжди були в авангарді позитивних соціальних змін. Сьогодні Україна потребує цих змін більше, ніж будь-коли.

Під час курсу ви дізнаєтеся про свої права та способи їх захисту, зрозумієте, як особисто ви можете легально впливати на формування суспільних правил гри. Крім того, завдання курсу – виховання нульової толерантності до корупції та нечесності, розвиток корисних навичок для реалізації ідей та проектів, у тому числі через участь в самоврядуванні.

3. [Курс «Основи антикорупції для всіх і кожного».](#)

Цей онлайн-курс від Офісу доброчесності НАЗК простою мовою відповість на головні питання антикорупції, надасть базові знання й корисні інструменти для запобігання корупції та боротьби з нею. Навчання складається з 4 модулів, пройти які можна лише по чергово.

Курс містить відеоматеріали, змістовно насичений інтерактивний підручник, а також переліки додаткових цікавих джерел для самостійного поглибленого опрацювання тем.

4. [Курс «Боротьба з корупцією»](#), розроблений Центром протидії корупції спільно з Anti-Corruption Research and Education Centre в Києво-Могилянській академії, Transparency International Україна та виданням «Наші Гроші».

Курс охоплює питання проведення антикорупційних розслідувань, виявлення та запобігання корупції у сфері публічних закупівель та проведення антикорупційних кампаній.

Курс має базовий та спеціалізований рівні. Базовий рівень розрахований на широку аудиторію слухачів, які хочуть зрозуміти базові поняття та основи антикорупційного законодавства, дізнатися, як працюють інструменти запобігання та боротьби з корупцією.

Спеціалізований рівень вимагає вивчення деяких додаткових курсів, практичного юридичного досвіду та готовності застосовувати отримані знання в реальних життєвих ситуаціях.

5. [Навчальні вебіари від НАЗК щодо конфлікту інтересів](#)

Наявність конфлікту інтересів істотно підвищує ризик вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень і є, по суті, їх передумовою. Саме на антикорупційного уповноваженого як первинну ланку запобігання корупційним проявам в організації покладається основне навантаження щодо створення ефективної системи превенції конфлікту інтересів, його завчасного виявлення та врегулювання.

6. [Навчальний курс для чайників про Семена Вікторовича від НАЗК](#)

Семен Вікторович нещодавно почав працювати на керівній посаді державної установи. Він розглядав можливість найняти на роботу свого родича, однак спеціалістка з добору персоналу Марина Ігорівна пояснила, що так робити не можна через конфлікт інтересів. Яке рішення прийняв Семен Вікторович – дізнайтесь з першої серії навчально-просвітницького серіалу «Конфлікт інтересів».

7. Навчальний курс [«Інструменти впливу для громадян: змінюй громаду і країну!»](#)

НАЗК збило для вас в один довідник найважливішу інформацію про ефективні інструменти громадської участі, які допоможуть вам змінити світ довкола себе. Чим корисні електронні петиції, що можна придбати в межах громадського бюджету та для чого взагалі брати участь у громадських слуханнях? Про ці та інші способи прямої демократії дізнавайтесь на цьому курсі. Вас очікують 9 інструментів:

- Громадський бюджет.
- Громадські слухання.
- Місцеві ініціативи.
- Електронні петиції.
- Загальні збори громадян.
- Громадська експертиза.
- Консультації з громадськістю.
- Запити на отримання публічної інформації / звернення громадян.
- Громадська рада.

8. Навчальний курс [«Як взаємодіє держава: вивчай, комунікуй, змінюй»](#)

В цьому онлайн-курсі НАЗК розповідає про інструменти ефективної взаємодії між органами влади, суспільством та бізнесом; виокремлює спільні й суперечливі елементи їх взаємовідносин; розглядає роль публічних службовців у розвитку сталих партнерських взаємовідносин між державою, бізнесом та інститутами громадянського суспільства. Запропонований курс дасть відповіді на такі питання:

- чому важливо державним органам взаємодіяти з громадськістю;
- як залучати бізнес до вирішення питань місцевого самоврядування;
- як рівень комунікації публічного службовця сприяє встановленню ефективних партнерських відносин між владою та громадою.

9. [Відеоматеріал «Що таке корупція?»](#) та [«Види корупції»](#) від НАЗК

Матеріал дає короткі та чіткі пояснення, що таке корупція, також класифікує всю корупцію.

10. [25 найгучніших корупційних скандалів світу](#) від Transparency International

Стаття про найгучніші корупційні скандали світу.

11. **Корупція набуває не лише різних форм, але і має різні види.** Детальніше про це запрошуємо переглянути у відео: youtu.be/cQj4nYAIU

12. [Навчальні інструменти для викладачів і фахівців](#). Серія модулів із протидії корупції, розроблені UNODC та перекладені офіційно українською програмою USAID «Справедливість для всіх за експертної підтримки Офісу доброчесності НАЗК»

13. **Відеоматеріал** від автора книг із усвідомленого лідерства Джеремі Кінгслі (Jeremy Kingsley), який на прикладі трьох простих життєвих ситуацій розкаже, чому важливо, щоб доброчесність була присутня в нашій взаємодії з іншими

14. **Відеоматеріал** про доброчесність саме як внутрішню цілісність та відповідність своїм принципам від Алекса Лайона, професора коледжу Брокпорт (США),

15. **Виступ на TEDx Майкла Берроуза**, де він обговорює різні етичні проблеми, з якими ми стикаємося в повсякденному житті. Оскільки нам усім необхідно щодня приймати етичні рішення, він описує концепцію «фахівців з етики на кожен день».

16. Теорія та історія дебатів: arpi.org.ua/doc3/Step_by_step_debate_ua.pdf

17. Факти із вправ:

Детальніше про корупційні ризики можна переглянути у відео: youtu.be/uRFxHfiWdJY

Також рекомендуємо звернути увагу на практичні ситуації, які висвітлюють різні корупційні ризики:

Ризик надання студентом неправомірної вигоди: youtu.be/Objl7mjDg-s

Ризик зловживання повноваженнями: youtu.be/UfiQ2rG6BFE

Ризики, що виникають під час сесії: youtu.be/q-GSZQxim40

Ризик вимагання неправомірної вигоди викладачем: youtu.be/JaNSNOOhZAU

Ризики під час роботи старости групи: youtu.be/HSvDReXTCmc

Ризики під час захисту кваліфікаційних робіт: youtu.be/Qgm6W-o5jyo

Ризики пов'язані з
переведенням з контрактної
форми навчання на бюджетну:
youtu.be/N8hwo3Eanqk

(за матеріалами онлайн-курсу Офісу доброчесності НАЗК «YOUніверситет». Пройти курс та отримати сертифікат можна за покликанням: study.nazk.gov.ua/courses/course-v1:NACP+-prosvita002+2022-09/about)

